

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ
СОЦІАЛЬНОЮ СФЕРОЮ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
ГРОМАД»

(галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки; спеціальність 051 Економіка;
освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр»)
для студентів денної та заочної форми навчання

Полтава
2018

УДК 332+338(072)

Н 53

Рекомендовано до видання ученою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка 25 жовтня 2018 р., протокол № 3

Рецензенти:

Кравченко Петро Анатолійович, доктор філософських наук, професор, декан історичного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Шаравара Роман Іванович, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, обліку та аудиту Полтавського інституту економіки і права університету «Україна»

Непокупна Т. А.

Н 53 Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та семінарських занять з навчальної дисципліни «Економіка та управління соціальною сферою територіальних громад» (галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки; спеціальність 051 Економіка; освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр») для студентів денної та заочної форми навчання / Тетяна Андріївна Непокупна. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. – 76 с.

Навчально-методичний посібник підготовлено на основі програми курсу «Економіка та управління соціальною сферою територіальних громад», містить навчальну програму курсу, список базової літератури, структуру навчальної дисципліни, плани семінарських занять, питання для самостійного опрацювання, теми рефератів, практичні завдання, короткий словник-довідник термінів і понять, списки рекомендованої додаткової літератури до кожної теми, орієнтовні тестові завдання та перелік питань для підсумкового контролю.

Для студентів спеціальності 051 Економіка, освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр», денної та заочної форми навчання.

© Т. А. Непокупна, 2018

© ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Економіка та управління соціальною сферою територіальних громад» є складовою освітньо-професійної програми підготовки здобувачів освітнього ступеня магістр спеціальності 051 Економіка.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні основи економіки та управління соціальною сферою як фундаменту для розвитку територіальних громад.

Метою навчальної дисципліни «Економіка та управління соціальною сферою територіальних громад» є формування у магістрантів системних комплексних знань про економіку соціальної сфери територіальних громад та необхідність управління нею у контексті трансформаційних і модернізаційних мега-, макро- і мікропроцесів.

Завданнями навчальної дисципліни є:

1) засвоєння студентами понятійно-категоріального апарату економіки та управління соціальною сферою територіальних громад;

2) формування у студентів уявлення про місце і роль держави та соціальної сфери у національній економіці і системі життєзабезпечення населення;

3) вироблення у студентів уміння аналізувати соціально гострі проблеми населення та визначати можливості їх вирішення;

4) опанування студентами основних теоретико-методологічних основ економіки та управління соціальною сферою;

5) виховання економічної культури та економічного мислення щодо виявлення та раціонального використання ресурсів територіальних громад для управління соціальною сферою;

6) формування світоглядних настанов щодо розуміння реальної економічної значимості функціонування галузей соціальної сфери.

Вивчення навчальної дисципліни має на меті формування низки **програмних компетентностей**, а саме:

А) загальних:

- знання і розуміння предметної області та професійної діяльності;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;
- здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми;
- здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Б) фахових:

- здатність застосовувати знання законодавства України у сфері економіки і управління територіальними громадами;
- здатність до аналізу та прогнозування розвитку соціально-економічних процесів і систем;
- здатність планувати й організувати діяльність муніципального утворення (підрозділу) відповідно до визначених стратегічних орієнтирів;

- здатність розуміти економічні основи функціонування територіальних громад, визначати потреби та напрями раціонального використання ресурсів на місцевому рівні;
- здатність брати участь у розробці стратегій розвитку людських ресурсів територіальних громад та управління ними, використовувати знання програмно-цільового підходу в управлінні соціальною сферою.

Опанування магістрантами навчальної дисципліни передбачає такі

результати навчання:

- упорядковувати знання основних економічних концепцій, принципів, функцій та структури соціальної сфери як специфічного об'єкта управління;
- оперувати понятійним апаратом економіки та управління соціальною сферою територіальних громад;
- визначати місце, роль і значення соціальної сфери у системі життєзабезпечення населення;
- інтерпретувати специфіку економіки та управління різними галузями соціальної сфери територіальних громад;
- аналізувати цілі, форми і методи управління соціальною сферою;
- ідентифікувати соціально гострі проблеми населення та аргументувати можливі шляхи їх вирішення та/або недопущення;
- аналізувати світовий досвід управління галузями соціальної сфери з точки зору можливості використання управлінських моделей у вітчизняному середовищі.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Економіка та управління соціальною сферою

Тема 1. Соціальна сфера і соціальна політика

«Провали» ринку і «фіаско» держави: наслідки та можливості подолання. Соціальна сфера як об'єкт соціальної політики. Моделі соціальної політики. Класифікація соціальної політики. Інструменти та методи соціальної політики.

Основні напрями соціальної політики. Соціальний захист як механізм реалізації соціальної політики. Види соціального захисту.

Соціальна справедливість як характеристика соціальної політики. Концепції справедливості і розподілу доходів. Суспільний добробут. Нерівність і перерозподіл. «Діряве відро» Оукена. Рівень і якість життя.

Тема 2. Соціальна сфера територіальних громад як об'єкт управління

Поняття соціальної сфери, її структура. Місце і роль соціальної сфери у системі життєзабезпечення населення територіальних громад. Соціально-економічний та політико-правовий зміст соціальної сфери. Основні галузі соціальної сфери. Соціально-культурна та матеріально-побутова групи соціальної сфери.

Соціальна сфера і суспільні блага. Суспільні блага: принципи невиключеності та неконкурентності. Проблема безбілетника. Чисті і змішані суспільні блага. Клубні блага. Виробництво та надання суспільних благ.

Концепції розвитку соціальної сфери: концепція базових потреб, теорія людського капіталу, концепція якості життя.

Тема 3. Показники функціонування соціальної сфери

Показники і цільові орієнтири розвитку соціальної сфери. Показники охорони здоров'я та медичних послуг. Особи з інвалідністю. Показники функціонування освіти, мережі освіти, досягнутого рівня освіти населенням та доступу населення до професійної освіти. Показники розвитку сфери культури. Показники зайнятості населення і безробіття. Показники доходів і витрат населення. Показники бідності.

Тема 4. Організаційно-правові основи управління соціальною сферою територіальною громадою

Законодавче забезпечення управління соціальною сферою органами місцевого самоврядування.

Повноваження територіальних громад у галузі бюджету, фінансів та цін.

Повноваження органів місцевого самоврядування у галузі житлово-комунального господарства, громадського харчування, транспорту та зв'язку, будівництва. Організаційні структури: управління житлово-комунального господарства, відділ з питань транспортних перевезень та зв'язку.

Повноваження у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту. Організаційні структури: управління освіти, управління охорони здоров'я, управління у справах сім'ї, молоді та спорту, управління культури.

Повноваження у сфері соціального захисту населення. Організаційні структури: управління праці та соціального захисту населення, регіональний центр зайнятості, міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, територіальні центри соціального обслуговування пенсіонерів, інвалідів та одиноких непрацездатних громадян.

Тема 5. Управління соціально гострими проблемами населення територіальних громад

Соціальна проблема, її типи, ознаки, характеристики. Причини та особливості прояву соціальних проблем, їх показники і масштаби поширення. Управління соціально гострими проблемами населення.

Стан здоров'я працюючих громадян і проблема обмежених можливостей у населення територіальних громад. Спосіб життя працюючих громадян.

Стан дитинства як соціально гостра проблема сучасного українського суспільства: стан здоров'я, дезадаптація, відхилення. Проблеми дотримання прав дітей в зв'язку із соціально-економічними трансформаціями та культурними деформаціями.

Покоління людей похилого віку в територіальній громаді: проблема соціально-економічної нерівності. Шляхи її вирішення в системі соціального захисту населення.

Бідність як соціальна проблема. Шляхи і джерела підвищення рівня і якості життя жителів територіальних громад.

Демографічні проблеми: світові, вітчизняні і регіональні загрози.

Забезпеченість житлом як соціально гостра проблема. Способи вирішення житлової проблеми для різних груп населення.

Проблема соціальної виключеності (ексклюзії) в територіальній громаді (соціальне сирітство, бездоглядність і безпритульність дітей, підлітків, відсутність постійного місця проживання, поширення наркоманії та алкоголізму, соціально небезпечних захворювань та ін.).

Соціальні ризики і система соціального страхування.

Тема 6. Управління розвитком соціальної сфери територіальних громад

Концепція сталого розвитку і соціальна сфера територіальних громад.

Зовнішні ефекти та управління ними.

Фінансування соціальної сфери: державне бюджетне та державне позабюджетне фінансування. Недержавні джерела фінансування соціальної сфери.

Соціальне підприємництво як новий сектор економіки, його сутність, мета, принципи функціонування. Волонтерство.

Соціальне партнерство як спосіб вирішення соціально-економічних проблем. Соціальне страхування як амортизатор ризиків у життєдіяльності людини.

Державне управління розвитком галузей соціальної сфери у країнах ЄС.

Тема 7. Модернізація управління соціальною сферою територіальних громад

Модернізація як процес якісних змін в управлінні функціонуванням соціальної сфери територіальних громад.

Напрями модернізації розвитку соціальної сфери територіальних громад. Оптимізація мережі установ та організацій. Стандартизація надаваних населенню послуг. Впровадження інноваційних технологій. Формування ринку послуг.

Модернізація системи соціального захисту населення. Адресність заходів соціальної підтримки. Механізм контролю перевірки нужденності. Застосування інформаційних технологій.

Програмно-цільовий підхід в управлінні соціальною сферою. Орієнтація програм на створення умов, які забезпечують населенню високу якість життя на рівні сучасних стандартів життєдіяльності. Програмні заходи зі сприяння зайнятості та працевлаштування жителів територіальних громад.

Програмні підходи до розвитку системи охорони здоров'я.

Проблема застосування програмно-проектного підходу до системи освіти.

Соціальна підтримка інвалідів та інших осіб з обмеженими можливостями, сімей з дітьми, молоді та інших категорій населення з особливим статусом у рамках програмного підходу.

Ризики реалізації програмного підходу. Проблеми ефективності програмного методу в розвитку соціальної сфери.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин										
	денна форма					заочна форма					
	усього	у тому числі				Теми об'єднаних лекцій	усього	у тому числі			
		лк	сем	лб	с.р.			лк	сем	лб	с.р.
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>
Змістовий модуль 1. Економіка та управління соціальною сферою											
Тема 1. Соціальна сфера і соціальна політика	17	2	2	-	9	Тема 1. Соціальна сфера і соціальна політика	21	1	-	-	20
Тема 2. Соціальна сфера територіальних громад як об'єкт управління	17	4	4	-	13	Тема 2. Соціальна сфера територіальних громад як об'єкт управління	21	1	-	-	20
Тема 3. Показники функціонування соціальної сфери	17	2	2	-	13	Тема 3. Показники функціонування соціальної сфери	21	-	-	-	21
Тема 4. Організаційно-правові основи управління соціальною сферою територіальною громадою	18	2	2	-	14	Тема 4. Організаційно-правові основи управління соціальною сферою територіальною громадою	21	-	-	-	21
Тема 5. Управління соціально гострими проблемами населення територіальних громад	17	4	4	-	9	Тема 5. Управління соціально гострими проблемами населення територіальних громад	22	2	2	-	18
Тема 6. Управління розвитком галузей соціальної сфери територіальних громад	17	2	4	-	11	Тема 6. Управління розвитком галузей соціальної сфери територіальних громад	22	2	2	-	18
Тема 7. Модернізація управління соціальною сферою територіальних громад	17	2	4	-	11	Тема 7. Модернізація управління соціальною сферою територіальних громад	22	2	2	-	18
<i>Разом модуль 1</i>	<i>120</i>	<i>18</i>	<i>22</i>	<i>-</i>	<i>80</i>	<i>Разом модуль 1</i>	<i>150</i>	<i>8</i>	<i>6</i>	<i>-</i>	<i>136</i>
<i>Підготовка до екзамену</i>	<i>30</i>				<i>30</i>						
Всього	150	18	22	-	80+30	Всього	150	8	6	-	136

Тема 1. Соціальна сфера і соціальна політика

Мета теми: розглянути необхідність проведення державної соціальної політики та підтримки соціальної сфери.

Навчальні цілі:

1. Визначити «провали» ринку та довести необхідність державного втручання в економіку.
2. Розкрити сутність і значення соціально-економічних функцій держави.
3. Розглянути моделі соціальної держави і соціальної політики, основні напрями соціальної політики.
4. Проаналізувати концепції справедливості і розподілу.

План семінару

1. «Провали» ринку та необхідність державного втручання в економіку.
2. Моделі соціальної держави і соціальної політики.
3. Справедливість, нерівність, розподіл і суспільний добробут. Рівень і якість життя.

Питання для самостійного вивчення

1. Соціально-економічні функції держави.
2. «Фіаско» держави (уряду).
3. Соціальна політика як складова державної економічної політики.
4. Основні напрями соціальної політики.
5. Соціальний захист як механізм реалізації соціальної політики.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Моделі соціальної держави: порівняльний аналіз.
2. Соціальна справедливість: еволюція поняття та реалізація на практиці.
3. «Теорія справедливості» Джона Роулза.
4. Криза ідеї соціальної держави та шляхи її подолання.
5. Нерівність як фактор бідності населення.

Практичне завдання:

1. Описати й обґрунтувати бажану модель (конструкцію) соціальної держави в Україні.

Основні терміни і поняття

«Провали» ринку, соціально-економічні функції держави, «фіаско» держави (уряду), асиметрія інформації, недосконала конкуренція, монополія, монопсонія, олігополія, негативні зовнішні ефекти, соціальна сфера, економічна політика, соціальна політика, моделі соціальної політики, соціал-демократична модель соціальної політики, консервативна модель соціальної політики, ліберальна модель соціальної політики, корпоративістська модель соціальної політики,

католицька модель соціальної політики, рудиментарна модель соціальної політики, ліберальна модель соціальної політики, беверіджська модель соціальної політики, бісмарківська модель соціальної політики, інструменти соціальної політики, методи соціальної політики, соціальний захист, соціальна справедливість, теорії справедливості, суспільний добробут, нерівність, перерозподіл доходів, «діряве відро» Оукена, рівень життя, якість життя.

Словник-довідник до теми 1

Асиметрія інформації – це нерівномірний розподіл інформації про товар між сторонами угоди; це ситуація, коли одним учасникам ринку доступна важлива інформація, а іншим зацікавленим особам – ні. Зазвичай продавець знає про товар більше, ніж покупець. При асиметрії інформації споживач не може впливати на виробника, відсутній контроль за якістю товарів, що виробляються, відсутня точна оцінка якості послуг, натомість продавець краще знає якісні характеристики своєї продукції. Недолік інформації породжує неефективність, блокуючи взаємодію між учасниками угоди, виникають чисті суспільні втрати.

Державне регулювання соціальних процесів – вплив органів державної влади за допомогою різноманітних засобів (форм, методів та інструментів) на розвиток соціальних відносин, умови життя та праці населення країни.

Державні соціальні гарантії – встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму (Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії»).

Державні соціальні стандарти – встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій.

Егалітарний підхід до розподілу благ (від фр. egalite – рівність) – ґрунтується на необхідності рівномірного розподілу, за якого всі блага поділені порівну між усіма членами суспільства. Це означає, що в суспільстві відсутня нерівність в розподілі доходів. Як свідчить практика, абсолютної рівності в розподілі ніколи не було і не може бути (наприклад, потреби новонародженої дитини і дорослої людини відрізняються). Однак, зрівняльний розподіл може бути застосований в екстремальних ситуаціях (війна, стихійні лиха, голод та інші, об'єктивні з точки зору окремого індивіда, негаразди), що дозволить вижити значній кількості населення. У нормальних умовах зрівняльний розподіл може згубно впливати на продуктивність праці, ефективність виробництва, економічне зростання, породжуючи споживацькі настрої, соціальне утриманство, безвідповідальність, де мотивацію тощо.

Ефективність за Парето – Парето-оптимум – означає, що ресурси розподілені оптимально, якщо ніхто не може покращити свого становища, не погіршуючи становища іншого.

Зовнішні ефекти (екстерналії) – за їх наявності частина вигод або витрат, отриманих від будь-якої діяльності або факторів виробництва, дістається стороннім особам, що впливає на функції корисності індивідів і виробничих функції підприємств, виникають чисті суспільні втрати.

Інструменти соціальної політики – це різні засоби, дії, механізми, технології, що використовують суб'єкти соціальної політики для вирішення соціальних проблем. Як і будь-яка інша політика, соціальна може використовувати певний набір інструментів. Вони складають цілу систему різних стратегій, які використовуються залежно від конкретних обставин. До основних інструментів соціальної політики в Україні належать: фінансова допомога; безготівкова допомога; оподаткування; послуги; консультування, рекомендації чи заохочення бажаної діяльності; інформація; заборона або обмеження певних дій; спеціальні стягнення; правові статуси; угоди; заходи стосовно взаємодії груп населення та установ.

Католицька модель соціальної політики – принципи викладені в низці «папських листів», виданих Ватиканом протягом ХХ ст. Головний принцип – ідея допоміжної концепції, що передбачає, якщо громадянин не може допомогти собі сам, то повинен звернутися до сім'ї, родичів, друзів. Якщо вони не зможуть допомогти, то наступною ланкою допомоги стає місцева громада (включаючи церкву й громадські організації, сусідів та ін.). Якщо і це не допоможе, то людині слід скористатися послугами страхування, остання інстанція – державний сектор.

Консервативна модель соціальної політики (Німеччина) – характеризується високим рівнем правової захищеності, жорсткими нормами трудового права, орієнтованими на збереження робочих місць, поширеністю тарифного регулювання з незначною диференціацією заробітної плати. Означена модель дістала високу оцінку спеціалістів МОП, хоча має певні недоліки: зростання безробіття, ускладнення доступу на ринок праці молоді та інших мало захищених громадян, послаблення стимулюючої ролі заробітної плати, зниження темпів соціально-економічного зростання.

Конституційна економіка – вивчає принципи оптимального поєднання економічної доцільності з досягнутим рівнем конституційного розвитку, який відображений в нормах конституційного права, що регламентують економічну і політичну діяльність в державі.

Концептуальні підходи до проблеми справедливості з точки зору розподілу благ – егалітарний, утилітарний, роулсіанський і ліберальний.

Корпоративістська модель (а/ європейська (континентальна) – відповідно до її геополітичного положення; б/ інституційна) соціальної політики – центральний принцип – ринкові відносини та запровадження страхування під державним наглядом. Завдяки системі соціального страхування корпоративістська модель базується на принципі досягнень, де праця

визначає подальше соціальне забезпечення. Проблеми виникають щодо тих верств населення, які не працюють постійно або взагалі не працевлаштовані, тому змушені розраховувати на місцеві благодійні органи і громадську допомогу, зазвичай не дуже велику.

Ліберальна (американо-британська) модель соціальної держави – в основі знаходиться індивідуальний принцип, де роль державних структур у безпосередній реалізації соціальної політики мінімізована. Її основними суб'єктами є особистість і різні недержавні організації – соціально-страхові фонди й асоціації. Фінансову основу соціальних програм складають передусім приватні заощадження і приватне страхування. За ліберальної моделі соціальної політики держава максимально стимулює створення та розвиток у суспільстві різних форм недержавного соціального страхування й соціальної підтримки, а також різних засобів і способів одержання й підвищення громадянами своїх доходів. Класичними країнами, в яких запроваджено ліберальну модель соціальної політики, вважаються Великобританія і США.

Ліберальний підхід до розподілу благ – результати конкурентних ринкових процесів вважаються справедливими, оскільки винагороджують тих, хто більш здібний і працьовитий, навіть якщо при цьому має місце крайня нерівність; не передбачає перерозподілу благ. Суспільно-оптимальними і справедливими вважаються виключно Парето-ефективні варіанти розподілу.

Монополії, моносонії, олігополії – за їх існування рівновага встановлюється при рівності граничного доходу та граничних витрат, причому ціна перевищує величину граничного доходу і граничних витрат, тобто за інших рівних умов ціна вища, ніж за досконалої конкуренції, а обсяг випуску менший, ніж за досконалої конкуренції, тому виникають чисті суспільні втрати.

Провалами (фіаско) держави вважають – обмеженість необхідної для прийняття рішень інформації; недосконалість політичного процесу; обмеженість контролю над бюрократією; нездатність держави повністю передбачити і контролювати найближчі і віддалені наслідки прийнятих ним рішень.

Провалами ринку вважаються – недосконала конкуренція (олігополія, монополія, моносонія); асиметрія інформації (неповна інформація, недосконала інформація); зовнішні ефекти (екстерналії).

Провали (фіаско) держави – це випадки, коли держава не в змозі забезпечити ефективний розподіл і використання суспільних ресурсів.

Провали ринку (фіаско ринку, неспроможність ринку, вади ринку) – це така ситуація, при якій рівновага на ринку не є ефективною за Парето, тобто механізм ринкового регулювання, «невидима рука ринку», не спрацьовує.

Прожитковий мінімум – вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Рівень і якість життя – інтегровані показники соціально-економічного розвитку країн. Для визначення рівня життя в різних країнах експерти використовують поняття індекс розвитку людського потенціалу (індекс людського розвитку). Цей показник запропонований ООН у 1990 р. як інтегрована оцінка рівня цивілізованості країни. Індекс людського розвитку має такі три складові: тривалість життя населення; рівень освіти; обсяг ВВП на душу населення.

Роулсіанський (концепція Дж. Роулза) підхід до розподілу благ – допускає існування нерівності, щоб не позбавити найпродуктивніших виробників стимулу до праці, але передбачає перерозподіл частини доходів більш продуктивних економічних суб'єктів на користь найбільш вразливих членів суспільства.

Рудиментарна модель соціальної політики (Португалія, Іспанія, Греція) – головна риса полягає в тому, що юридичні права на соціальний захист мінімальні або взагалі відсутні. Значна частина соціальної допомоги спирається на добродійність, а більшість соціальних проблем і потреб намагаються розв'язати і задовольнити неурядові громадські організації. Тому соціальна політика має переважно пасивний характер і орієнтована на компенсацію витрат у доходах окремої категорії громадян.

Соціал-демократична (скандинавська або нордична) модель соціальної політики – почала формуватись у 30-ті рр. ХХ ст., головний її принцип – «універсалізм». Характеристикою соціально-демократичної моделі є максимальний рівень соціального патерналізму держави й мінімальна соціальна відповідальність людини. Модель визначається високим рівнем перерозподілу доходів та має такі основні ознаки: відповідний рівень соціального забезпечення всіх громадян; проведення політики повної зайнятості; високий рівень податків та допомоги; низький рівень бідності. Фінансування цієї моделі тримається на стабільному і високому рівні продуктивності праці, сильних профспілках. Відповідно, державний сектор фінансує соціальну політику через систему оподаткування та несе відповідальність не тільки за розширення і фінансування соціального забезпечення, а й за функціонування різних соціальних служб. Це можливо за наявності сильного, але децентралізованого управління.

Соціальна політика – це система правових, організаційних, регулятивно-контрольних заходів держави щодо створення та регулювання соціально-економічних умов життя суспільства з метою підвищення добробуту населення, усунення негативних наслідків функціонування ринкових процесів, забезпечення соціальної справедливості та соціально-політичної стабільності у країні.

Соціальна справедливість – це одна з найважливіших цінностей життя суспільства, що передбачає урівноваженість прав і обов'язків громадян, а також інтересів суспільства, колективу і окремої особи; це наявність рівних можливостей для реалізації своїх здібностей і задоволення соціально-економічних потреб окремими індивідами, трудовими колективами,

соціальними верствами і групами залежно від рівня розвитку технологічного способу виробництва (передусім від продуктивних сил).

Соціальний захист – це система державних заходів щодо забезпечення стабільного матеріального і соціального становища громадян. Соціальний захист працездатного населення здійснюється за такими напрямками: заходи держави щодо кваліфікаційної підготовки громадян; заходи, що забезпечують можливість реалізації здібностей кожного під час трудової та виробничої діяльності і сам процес такої діяльності; заходи, спрямовані на створення нових робочих місць і підтримку працівників, які втратили роботу.

Соціальні гарантії – це система обов'язків держави перед громадянами стосовно задоволення їхніх соціальних потреб.

Соціальні норми і нормативи – показники необхідного споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг та забезпечення освітніми, медичними, житлово-комунальними, соціально-культурними послугами.

Соціальну справедливість – зіставляють із *соціальною рівністю*, тому у цьому контексті соціальна справедливість розуміється як міра рівності й нерівності в розподілі матеріальних і духовних благ у суспільстві, статусів і влади, а також у рівні життя різних груп суспільства.

Способи реалізації соціальної політики держави – система соціального захисту та соціальних гарантій.

Теорія суспільного вибору – це економічний аналіз процесів прийняття політичних рішень. Теорія суспільного вибору аналізує широке коло питань політичного життя країни, зокрема механізм прийняття рішень політиками (парламентом, урядом) стосовно виробництва суспільних благ, оподаткування, процедури ухвалення колективних рішень, лобізму тощо.

Утилітарний (основоположник Дж. Бентам) підхід до розподілу благ – розглядає суспільний добробут як суму добробуту окремих членів суспільства. Принцип перерозподілу доходів ґрунтується на припущенні про спадну граничну корисність: для заможних членів суспільства корисність одиниці вилученого доходу спадає меншою мірою, ніж зростає корисність одиниці додаткового доходу для незаможних. У результаті суспільна корисність максимізується, Парето-ефективність досягається за більш рівномірного розподілу доходів.

Використана та рекомендована література до теми 1

1. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>
2. Бандура І. С. Інструменти та моделі державної соціальної політики різних країн / І. С. Бандура // Інвестиції: практика і досвід. – 2016. – № 13. – С. 94–98.
3. Бьюкенен Дж. Минимальная политизация рыночного порядка, с. 111. (В кн.: Джеймс Бьюкенен. Сочинения. Пер. с англ. Серия: «Нобелевские лауреаты по

- економике». Т.1. / Фонд экономической инициативы; Гл. ред. кол.: Нуреев Р. М. и др. / – М., «Таурис Альфа», 1997.).
4. Ванберг В. «Теория порядка» и «конституционная экономика» // Вопросы экономики, 1995, № 12, С. 86-95.
 5. Ерпылёв А. С. Теории социальной справедливости / А. С. Ерпылёв // <https://as-merlin.livejournal.com/48756.html>
 6. Етика : навч. посіб. / [В. О. Лозовой, М. І. Панов, О. А. Стасевська та ін.]; за ред. проф. В. О. Лозового. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 224 с.
 7. Зарубежная социология XX века : Хрестоматия / Ред. В. Г. Городяненко. – Днепропетровск : Изд-во ДНУ, 2001. – 336 с.
 8. Кирюхин Д. Представления о справедливости в России и в Украине : повседневность и идеология / Д. Кирюхин, С. Щербак // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2007. – № 1. – С. 136–150.
 9. Комарова О. О. Соціальна справедливість як основний принцип процесу розподілу соціальних трансфертів // Український соціум. – 2008. – № 2. – С. 106–112.
 10. Корж В. Справедливість – поняття організаційне / В. Корж // Віче. – 2007. – № 9/10. – С. 17.
 11. Михненко А. Світові моделі соціальної політики: уроки для України / Н. Щур, А. Михненко // Вісник НАДУ. – 2011. [Електронний ресурс] – Режим доступу : visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/.../2011-2-31.p...
 12. Нуреев Р. Фиаско государства и конституционная экономика / Рустем Нуреев // http://gallery.economicus.ru/cgi-bin/frame_rightn.pl?type=school&links=../in/buchanan/works/buchanan_w4_6.txt&img=works.jpg&name=pubchoice&list_file=
 13. Політологічний енциклопедичний словник : навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. – К. : Генеза, 1997. – 400 с.
 14. Портер М. Конкуренция: учеб. пособ. / М. Портер: пер. с англ. – М. : Вильямс, 2000. – 495 с.
 15. Роменська В. М. Соціальна ринкова економіка: модель для України чи утопія? / В. М. Роменська // Наука. Релігія. Суспільство. – 2006. – № 2. – С. 258–264.
 16. Руссо Ж.-Жак. Об общественном договоре или принципы политического права / Ж.-Ж. Руссо : пер. с фр. – М. : Гос. соц. полит. Изд-во, 1938.
 17. Саблук П. Т. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П. Т. Саблук, М. Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С. 3–12.
 18. Семенов В. Регіональний рекреаційний кластер у контексті структурної перебудови економіки регіону / В. Семенов, В. Мозгальова, І. Давиденко // Регіональна економіка. – 2006. – № 3. – С. 78–89.
 19. Соколенко С. Кластерний підхід як технологія управління регіональним економічним розвитком [Електронний ресурс] / С. Соколенко. – Режим доступу : <http://ucluster.org/blog/2012/06/klasternijpidkhidyak&tekhnologiya&upravlinnya®ionalnim&ekonomichnim&rozvitkom/>

20. Сувеїлан Х. Ал. Загальна характеристика концепцій справедливості в античній та середньовічній філософії (огляд визначень). / Х. Ал. Сувеїлан // Філософська думка. – 2001. – № 3. – С. 60–70.
21. Торгачев Д. Н. Управление инновационным развитием социальной сферы региона на основе кластерного подхода / Д. Н. Торгачев // Вестник Алтайской академии экономики и права. – 2012. – № 4 (27). – С. 23–25.
22. Хайек А. Ф. Общество свободных. London, Overseas Publications Interchange Ltd., 1991, С. 52, С. 69.
23. Шевчук П. І. Соціальна політика. – 2,е вид. / П. І. Шевчук. – Львів : Світ, 2005. – 400 с.
24. Шкурін Г. Т. Кластерний принцип соціально-економічних відносин у підвищенні рівня життя сільського населення / Г. Т. Шкурін // Економіка АПК. – 2008. – № 2. – С. 124–129.
25. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Ред. кол: Ю. С. Шемшученко (гол. ред. кол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 2004, Т. 6. – 768 с.
26. Buchanan J. M. The Limits of Liberty, p. 133.

Тема 2. Соціальна сфера територіальних громад як об'єкт управління

Мета теми: проаналізувати соціальну сферу як об'єкт управління, її сутність і значення

Навчальні цілі:

1. Визначити місце і роль соціальної сфери у системі життєзабезпечення населення територіальних громад.
2. З'ясувати сутність соціальної сфери і суспільних благ.
3. Проаналізувати концепції розвитку соціальної сфери.

План семінару

1. Місце і роль соціальної сфери у системі життєзабезпечення населення територіальних громад.
2. Соціальна сфера і суспільні блага. Виробництво та надання суспільних благ.
3. Концепція розвитку соціальної сфери: концепція базових потреб.
4. Концепція розвитку соціальної сфери: теорія людського капіталу.
5. Концепція розвитку соціальної сфери: концепція якості життя.

Питання для самостійного вивчення

1. Основні галузі та групи соціальної сфери.
2. Суспільні блага: принципи невиключеності та неконкурентності.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Г. Беккер: використання економічного підходу до соціальної сфери.
2. Показники рівня і якості життя в Україні.

Основні терміни і поняття

Життєзабезпечення населення, соціальна сфера, суспільні блага, виробництво суспільних благ, надання суспільних благ, проблема «безбілетника» («зайця»), чисті суспільні блага, змішані суспільні блага, клубні блага, людський капітал, якість життя, рівень життя, базові потреби, метапотреби, принцип невиключеності, принцип неконкурентності, споживчий кошик, прожитковий мінімум, А. Маслоу, Г. Беккер, Т. Шульц.

Словник-довідник до теми 2:

Бідність – соціальний стан, що характеризується відсутністю необхідних матеріальних засобів для того, щоб вести «нормальне» (відповідно до норм, прийнятих у суспільстві) життя, наприклад, неможливість прогодувати свою родину, дати освіту дітям чи забезпечити сім'ю якісним медичним обслуговуванням.

Галузі соціальної сфери – об'єднані у дві групи: соціально-культурну і матеріально-побутову залежно від характеру задоволення потреб та з точки зору розмежування повноважень між державним і приватним секторами щодо прикладання капіталу.

Держава, як суб'єкт господарського життя, – вирішує фундаментальні проблеми вибору: *що виробляти, як виробляти і для кого виробляти*, а також як приймати рішення, тобто здійснювати *колективний вибір* з метою виробництва і надання товарів суспільного споживання та визначення способів впливу на рішення, які приймаються у приватному секторі.

Життєзабезпечення населення (у вузькому значенні) – це комплекс фізичних, розумових, інтелектуальних, творчих та інших зусиль індивіда, його знань, умінь і навичок, акумуляція яких дозволяє спрямовувати їх на задоволення власних потреб і підтримувати нормальні, з точки зору індивіда, життєві стандарти.

Життєзабезпечення населення (у широкому значенні) – це сукупність соціально-економічних, політико-правових, демографічних, культурно-духовних, екологічних та інших факторів, з однієї сторони, та виробництва, з іншої, результати взаємодії яких впливають на демографічну ситуацію, трудові ресурси і кваліфікацію робочої сили, освітній рівень і стан здоров'я населення, продуктивність праці, платоспроможність, структуру споживання, заощадження, соціальний захист тощо, що врешті приводить до задоволення потреб населення і визначає рівень життя суспільства. Тому проблема життєзабезпечення населення зводиться, в основному, до комплексу прямих і зворотних зв'язків усередині системи, яка здатна саморозвиватися.

Інвестиції в людський капітал – включають в себе витрати на освіту (загальну та спеціальну, формальну і неформальну), охорону здоров'я (профілактика захворювань, медичне обслуговування, дієтичне харчування, поліпшення житлових умов тощо), формування у працівника необхідних ціннісних та етичних норм.

Клубне (змішане) благо – при його споживанні можлива дія принципу виключення тих, хто за нього не сплачує, однак оптимальні розміри групи зазвичай є більшими за одного індивіда (проїзд у автотранспорті).

Концепції розвитку й управління соціальною сферою – концепція базових потреб, концепція якості життя, концепція людського капіталу.

Концепція базових потреб – основним завданням держави є задоволення мінімальних базових потреб (в їжі, воді, одязі, житлі, санітарній очистці, освіті, охороні здоров'я, транспорті тощо) за рахунок надання мінімальних базових послуг.

Людський капітал – це сформована у результаті інвестицій сукупність здібностей, знань, кваліфікації, досвіду, якими володіє людина, які є невіддільними від неї, використовуються нею у процесі виробництва, сприяють зростанню продуктивності праці та можуть приносити дохід.

Показники якості життя населення – доходи населення; якість харчування; якість і модність одягу; комфорт житла; якість охорони здоров'я; якість соціальних послуг; якість освіти; якість культури; якість сфери обслуговування; якість навколишнього середовища, структура дозвілля; демографічні тенденції; безпека.

Прожитковий мінімум — це динамічна соціально-економічна категорія, що змінюється разом із суспільним розвитком і не лише під впливом зростання цін та інфляції. Його рівень залежить від комплексу споживчих благ (*споживчого кошика*), що визначається суспільством за певних соціально-економічних умов як мінімум матеріальної забезпеченості й розраховується в цінах реальних купівель. Природно, що споживчий кошик буде неоднаковий для людей, які різняться віком, станом здоров'я, сімейним станом, місцем проживання тощо.

Пропозиція суспільних благ – це предмет колективного (суспільного) вибору.

Рівень життя – характеризується такими показниками: споживчий кошик, середня заробітна плата, різниця в доходах, тривалість життя, рівень освіти, структура споживання продуктів харчування, розвиток сфери послуг, забезпеченість житлом, стан навколишнього середовища, ступінь реалізації прав людини.

Рівень життя – це рівень добробуту населення, споживання благ і послуг, сукупність умов і показників, що характеризують міру задоволення основних життєвих потреб людей.

Рівень життя населення – це рівень забезпеченості населення необхідними матеріальними благами і послугами.

Соціальна сфера – область економіки, яка безпосередньо пов'язана із соціальними явищами.

Соціальна сфера – охоплює економічні об'єкти, процеси і види економічної діяльності, які стосуються способу, рівня та якості життя людей, споживання ними матеріальних і духовних благ, задоволення кінцевих запитів і потреб окремої людини, сім'ї, колективів, груп, суспільства у цілому.

Соціальна сфера – підсистема національної економіки, де явища, процеси, види діяльності й об'єкти пов'язані із забезпеченням життєдіяльності суспільства й людини, задоволенням їхніх потреб і реалізацією інтересів. Це своєрідна система, яка включає три великі блоки, кожен з яких є відносно самостійною підсистемою (соціальна структура суспільства як диференціація людей /соціальні групи/ та відносини між ними; соціальна інфраструктура як сукупність галузей, що обслуговують людину і сприяють відтворенню її нормальної життєдіяльності; умови праці людини, її побут, дозвілля, здоров'я, можливості вибору професії, місця проживання, доступу до цінностей, забезпечення прав і свобод особистості).

Соціальна сфера – сукупність галузей, підприємств, організацій (освіта, культура, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, фізкультура, громадське харчування, комунальне обслуговування, пасажирський транспорт, зв'язок),

які безпосередньо пов'язані і визначають спосіб та рівень життя людей, їх добробут, споживання.

Соціальна сфера – сукупність різних видів, функцій і організаційних форм соціальної діяльності, спільною метою яких є: охорона здоров'я і життя людей; покращення їх житлових і побутових умов; надання їм рівних прав і можливостей для отримання освіти, підходящої роботи і справедливої оплати праці; залучення до сучасних засобів соціокультурного розвитку; матеріально забезпечена і гідна старість шляхом створення і доведення до споживачів відповідних соціальних гарантій, продуктів і послуг.

Соціальна сфера – узагальнююче соціально-економічне та політико-правове поняття, яке розглядається як середовище, в якому розгортаються взаємообумовлені процеси життєдіяльності соціуму, які визначають стан життєзабезпечення населення.

Соціальний виграш – сума приватного виграшу та зовнішньої вигоди від виробництва суспільних товарів і послуг.

Соціальні витрати – складаються з витрат приватних осіб і зовнішніх витрат, які пов'язані з відволіканням ресурсів від інших можливостей.

Споживчий кошук – це асортимент продукції, який характеризує типовий рівень і структуру споживання людини упродовж певного проміжку часу; це вартість основних матеріальних і нематеріальних благ, необхідних для нормальних умов існування людини певної країни в конкретний історичний період часу.

Суспільне благо – це товар або послуга, при наданні яких одному індивіду вони стають доступними й іншим без додаткових витрат (словник сучасної економічної теорії Макміллана). Для суспільних благ характерним є неконкурентне споживання.

Суспільний сектор ринкової економіки – сукупність ресурсів (державна власність, податки, державний бюджет, програми суспільних витрат і соціальних допомог тощо), які знаходяться у безпосередньому розпорядженні держави і використовуються нею як специфічним суб'єктом економічної активності.

Суспільні блага – характеризуються двома властивостями: невідчужуваністю (або неподільністю) та невиключенням у споживанні на відміну від приватних благ, які характеризуються принципом виключення і суперництвом при їх споживанні.

Суспільні, або державні, блага – це товари й послуги спільного (колективного) користування, на які поширюється дія принципу невиключення та відсутнє суперництво (Ш. Бланкарт). Суспільні блага він поділяє на чисті, платні і загальнодоступні.

Чисті суспільні блага – мають такі специфічні характеристики: а) споживання блага не зменшує його кількості, яка є доступною для споживання іншими; б) неможливо заборони іншим споживачам користуватися суспільним благом; в) з'являються стимули до приховування реальної економічної зацікавленості у благові і не несення за нього своєї долі витрат (Л. Туроу).

Якість життя населення – це ступінь задоволення матеріальних, духовних і соціальних потреб людини.

Використана та рекомендована література до теми 2

1. Адам Сміт. Добробут націй: Дослідження про природу та причини добробуту націй. – Port-Royal, Київ–2001. – 593 с.
2. Бартенев С. А. Экономические теории и школы (история и современность): Курс лекций. – М. : Издательство БЕК, 1996. – 352 с.
3. Бланкарт Шарль. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Пер. з нім. С. І. Терещенко та О. О. Терещенка; Передмова та наук. редагування В. М. Федосова. – К.: Либідь, 2000. – 654 с.
4. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. Пер. с англ., 4-е изд. – М. : “Дело Лтд”, 1994. – 720 с.
5. Економічна теорія. Посібник вищої школи / Під загальною редакцією Воробйова Є. М. – Харків–Київ, 2003. – 704 с.
6. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання–Прес, 2001. – 581 с.
7. Єременко В. Г. Основи соціальної економіки: Популярний курс. – К.: МАУП, 1997. – 168 с.
8. Задоя А. А., Петруня Ю. Е. Основы экономической теории: Учеб. пособие. – М.: Рыбари, 2000. – 479 с.
9. Иммануил Валлерстайн. Конец знакомого мира: Социология XXI века / Пер. с англ. под ред. В.Л.Иноземцева. – М.: Логос, 2003. – 368 с.
10. Иноземцев В. Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы: Учеб. пособие для студентов вузов. – М. : Логос, 2000. – 304 с.
11. Кальницька М. А. Теоретичні підходи до визначення соціальної сфери та особливості її функціонування в Україні / М. А. Кальницька / Економіка і суспільство. – 2017. – № 10. – 529–534.
12. Карл Маркс и Фридрих Энгельс. – Сочинение. Изд. 2-е., Т.3. – Государственное издательство политической литературы. – М., 1955. – 629 с.
13. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. – М.: Гелиос АРВ. – 1999. – 352 с.
14. Туроу Л. Будущее капитализма. Как экономика сегодняшнего дня формирует мир завтрашний // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под редакцией В. Л. Иноземцева. – М. : Academia, 1999. – 640 с.
15. Маслоу Абрахам Гарольд. Мотивация и личность [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.ru/PSIHO/MASLOU/motivaciq.txt>
16. Микроэкономика / Г. С. Вечканов, Г. Р. Вечканова. – СПб.: Питер, 2003. – 368 с.
17. Мэнкью Н. Г. Принципы экономикс. – СПб: Питер Ком, 1999. – 784 с.
18. Политика доходов и качество жизни населения / Под ред. Н. А. Горелова. – СПб. : Питер, 2003. – 653 с.

19. Послесловие к – Беккер Г. С. Человеческое поведение: экономический подход. Избранные труды по экономической теории. Пер. с англ. / Сост., науч. ред., послесл. Р. И. Капелюшников; предисл. М. И. Левин. – М. : ГУ ВШЭ, 2003. – 672 с.
20. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. – 2-е изд., испр. – М.: ИНФРА–М, 1999. – 479 с.
21. Слезингер Г. Э. Социальная экономика: Учебник. – М.: Издательство “Дело и Сервис”, 2001. – 368 с.
22. Словарь современной экономической теории Макмиллана. – М.: ИНФРА–М, 1997. – 608 с.
23. Стігліц, Джозеф Е. Економіка державного сектора / Пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. – К.: Основи, 1998. – 854 с.
24. Фукуяма Ф. Великий разрыв / Ф. Фукуяма; Пер. с англ. под общ. ред. А.В. Александровой. – М.: ООО “Издательство АСТ”, 2003. – 474 с.
25. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию: Пер. с англ. / Ф. Фукуяма. – М.: ООО “Издательство АСТ”: ЗАО НПП “Ермак”, 2004. – 730 с.
26. Хендерсон Д. Радость свободы, или Рынок без тормозов / Перев. с англ. Б. В. Орлова под ред. Б. А. Резниченко. – СПб.: Питер, 2004. – 352 с.
27. Цаплин В. Гипноз разумности. Мышление и цивилизация / В. Цаплин. – М. : АСТ : Астрель, 2010. – 512 с.
28. Arrow K.J. The Potentials and Limits of the Market in Resource Allocation. In: G.R.Feiwel (ed.). Issues in Contemporary Microeconomics and Welfare. London: Macmillan, 1985, p. 107-124.
29. Becker G.S. Human Capital. N.Y.: Columbia University Press, 1964.

Тема 3. Показники функціонування соціальної сфери

Мета теми: розглянути основні показники функціонування соціальної сфери

Навчальні цілі:

1. Розглянути показники функціонування соціальної сфери.
2. Проаналізувати основні показники функціонування соціальної сфери в Україні.

План семінару

1. Показники охорони здоров'я та медичних послуг.
2. Показники функціонування мережі освітніх закладів.
3. Показники зайнятості населення і безробіття.
4. Облік доходів і витрат населення. Показники бідності.

Питання для самостійного вивчення

1. Показники розвитку сфери культури і мистецтва.
2. Показники досягнутого рівня освіти населенням та доступу населення до професійної освіти.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Оцінки здоров'я населення та стан здоров'я населення в Україні.
2. Вплив неформальної зайнятості населення на економіку країни та соціальну сферу.
3. Зв'язок безробіття і обсягів національного виробництва.

Основні терміни і поняття

Здоров'я населення, охорона здоров'я населення, показники охорони здоров'я, показники медичних послуг, інвалідність, показники функціонування освіти, показники досягнутого рівня освіти населенням, показники доступу населення до професійної освіти, грамотність населення, тривалість навчання, показники розвитку сфери культури, бібліотека, редакційно-видавнича діяльність, ринок праці, економічно активне населення, економічно неактивне населення, самозайняті, неформальна зайнятість, показники зайнятості населення, показники безробіття, облік доходів населення, облік витрат населення, показники бідності.

Словник-довідник до теми 3

Безробітні (за методологією МОП) – особи у віці 15–70 років, які одночасно задовольняють трьома умовам: не мали роботи (прибуткового заняття); впродовж останніх чотирьох тижнів, що передували опитуванню, активно шукали роботу або намагались організувати власну справу; впродовж

найближчих двох тижнів були готові приступити до роботи, тобто почати працювати за наймом або на власному підприємстві з метою отримання оплати або доходу. До категорії безробітних також включають осіб, які приступають до роботи протягом найближчих двох тижнів; знайшли роботу, чекають відповіді тощо.

Безробітними – визнають інвалідів, які не досягли пенсійного віку, та отримують пенсію по інвалідності або соціальну допомогу згідно чинного законодавства, а також осіб молодше 16-річного віку, які працювали та були звільнені у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці.

Вторинна зайнятість – додаткова зайнятість не за місцем основної роботи чи навчання.

Грошові доходи домогосподарства – включають усі грошові надходження та натуральні (у грошовій оцінці) надходження. Сюди включають оплату праці (за мінусом податку на доходи фізичних осіб та обов'язкових відрахувань), доходи від самозайнятості та підприємницької діяльності, доходи у вигляді відсотків, дивідендів, продажу акцій, цінних паперів, нерухомості, продажу особистого та підсобного майна, продукції, а також пенсії, стипендії, соціальні допомоги, грошові допомоги від родичів та інші грошові надходження.

Добробут – комплексний показник, який включає в себе: матеріальні життєво-необхідні стандарти (дохід, споживання та багатство); здоров'я; освіту; особисті інтереси та види діяльності, включаючи працю; право політичного голосу та управління; соціальні зв'язки та взаємовідносини; навколишнє середовище (сьогоднішній стан та майбутній); безпеку (як в економічному сенсі, так і фізичному).

Дохід – багатогранне економічне поняття, яке застосовується у різних значеннях. У широкому розумінні дохід розглядається як грошові та натуральні надходження до суб'єктів господарського життя. У вузькому значенні дохід – це потік грошових надходжень в одиницю часу (годину, тиждень, місяць, рік).

Екологічний слід – міра впливу людини на середовище проживання, що дозволяє розрахувати розміри прилеглої території, необхідної для виробництва споживаних нами ресурсів і збереження відходів.

Економічно активне населення (робоча сила) – це населення обох статей віком 15–70 років, яке протягом обстежуваного тижня забезпечувало пропозицію робочої сили на ринку праці. Зайняті та безробітні в сумі складають робочу силу.

Економічно неактивне населення (особи, які не входять до складу робочої сили) – особи віком 15–70 років, які впродовж обстежуваного тижня не належали ні до зайнятого, ні до безробітного населення.

Загальні доходи домогосподарства – складаються із грошових доходів та вартості спожитих продуктів, отриманих з особистого підсобного господарства, а також отримані безготівкові пільги та субсидії на оплату послуг, електроенергії, палива, на оплату телефону, проїзду у транспорті, пільги

наданих туристичних путівок, путівок на бази відпочинку, вартість отриманих безкоштовно від родичів та інших осіб продовольчих товарів.

Зайняте населення – особи віком 15–70 років, які впродовж обстежуваного тижня здійснювали будь-яку діяльність, пов'язану з виробництвом товарів та наданням послуг за оплату чи прибуток.

Зайнятість – добровільна діяльність громадян, як правило, з метою отримання доходу (прибутку).

Закон Енгеля – зі зростанням доходу частка витрат на харчування зменшується; витрати на одяг, житло, опалення й освітлення змінюються порівняно менше, несуттєво, а частка витрат на задоволення культурних та інших нематеріальних потреб помітно збільшується. Потреби споживачів задовольняються від простіших (актуальних) до вищих залежно від доходів. Сім'ї з низькими доходами витрачають більшу частину своїх доходів на харчування, одяг, житло.

Зареєстровані безробітні згідно із чинним законодавством – це особи працездатного віку, які зареєстровані у територіальних органах центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції як безробітні і готові та здатні приступити до роботи.

Здоров'я населення – це характеристика стану здоров'я членів соціальної спільності, яка вимірюється комплексом соціально-демографічних показників: народжуваність, смертність, середня тривалість життя, захворюваність, рівень фізичного розвитку.

Інвалідність – термін використовують щодо осіб з інвалідністю, включаючи тих, хто має стійкі фізичні, ментальні, інтелектуальні або сенсорні порушення, які при взаємодії з різними бар'єрами в навколишньому середовищі, поведінці, ставленні перешкоджають повній та ефективній участі людей з інвалідністю в житті суспільства нарівні з людьми без інвалідності.

Індекс реальної заробітної плати характеризує зміну купівельної спроможності номінальної заробітної плати у звітному періоді порівняно з базисним періодом під впливом зміни цін на споживчі товари та послуги і ставок податку на доходи фізичних осіб та обов'язкових відрахувань. Визначається діленням індексу нарахованої до виплати номінальної заробітної плати (без урахування податку на доходи фізичних осіб та військового збору) на індекс споживчих цін за той же період.

Кількість вакансій – кількість вакансій, про які повідомили роботодавці (підприємства, установи, організації та фізичні особи-підприємці) державну службу зайнятості.

Культура (з лат. Cultura – обробіток, виховання, освіта, розвиток, шанування) – це діяльність людини в її самих різних проявах, включаючи всі форми і способи людського самовираження і самопізнання, накопичення людиною та соціумом у цілому умінь і навиків. Це сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених людством упродовж його історії; історично

набутий набір правил всередині соціуму для його збереження та відтворення.

Міжнародний індекс щастя (HPI) – індекс, що відображає добробут людей та стан навколишнього середовища в різних країнах світу.

Музей – це неприбутковий постійно діючий інститут, який служить суспільству і його розвитку та відкритий для відвідувачів. Музей збирає, зберігає, досліджує й експонує з метою навчання та розваги предмети, які свідчать про природне і культурне оточення людини.

Навантаження зареєстрованих безробітних на одну вакансію – відношення кількості зареєстрованих безробітних до кількості вакансій, заявлених роботодавцями. При незначних величинах зазначений показник може розраховуватися на 10 вакансій.

Наймані працівники – особи, які виконують роботу за наймом, уклали письмовий договір, контракт або усну угоду з адміністрацією підприємства, установи, організації будь-якої форми власності чи фізичною особою про умови трудової діяльності, за яку вони отримують оплату у грошовій чи іншій формі.

Неповна зайнятість – діяльність конкретної особи протягом неповного робочого часу або з неповною оплатою чи недостатньою ефективністю.

Неспоживчі сукупні витрати – включають витрати домогосподарства у вигляді грошової та не грошової допомоги родичам чи іншим особам, витрат на купівлю нерухомості, капітальний ремонт, придбання чи будівництво житла, господарських будівель, купівлю ВРХ, коней, витрати на багаторічні насадження, а також для придбання акцій, сертифікатів, валюти, вкладів до банківських установ, аліментів, податків (крім податку на доходи фізичних осіб), зборів, внесків та інших грошових платежів, використаних заощаджень, позик та повернутих домогосподарством боргів.

Освіта – це цілеспрямована пізнавальна діяльність людей з отримання знань, умінь та навичок або щодо їх вдосконалення.

Освітній потенціал населення – характеризується загальним часом, витраченим населенням на навчання і обчислюється множенням i -того рівня освіти на кількість років навчання, необхідним для здобуття i -рівня освіти.

Охорона здоров'я – це система заходів (політичного, економічного, правового, соціального, культурного, наукового, медичного, санітарно-гігієнічного і протиепідемічного характеру), спрямованих на збереження і зміцнення фізичного, психічного і соціального здоров'я людей, забезпечення їх оптимальної життєдіяльності, недопущення хвороб та їх лікування, збільшення активної тривалості життя людини.

Первинна зайнятість – зайнятість на основному місці роботи.

Повна зайнятість – характеризується діяльністю протягом повного робочого дня (тижня, сезону, року), яка забезпечує дохід у відповідних для даного регіону розмірах.

Показники виробничого травматизму – це кількісні характеристики виробничого травматизму: число потерпілих при нещасних випадках на виробництві, у

тому числі зі смертельним результатом, число днів непрацездатності в потерпілих на виробництві.

Показники охорони здоров'я та медичних послуг – об'єднані у такі групи: показники, які характеризують політику у системі охорони здоров'я; показники забезпеченості населення медико-соціальною допомогою; показники стану здоров'я населення.

Показники, які характеризують освіту, – об'єднано у такі групи: показники фінансування освіти; показники, які характеризують мережу освіти; показники, які характеризують досягнутий рівень освіти населенням та доступ населення до професійної освіти.

Працюючі не за наймом – особи, які самостійно або з партнерами займаються трудовою діяльністю на основі організації та ведення господарської діяльності фізичної або юридичної особи, що приносить дохід, є відповідальними за взяті зобов'язання перед іншими особами та підприємствами за результати своєї роботи. В цій групі виділяють такі категорії: *роботодавці* – особи, які постійно працюють на власному підприємстві та залучають на постійній основі найманих працівників; *самозайняті* – особи, які зайняті трудовою діяльністю самостійно без залучення найманих працівників; *безкоштовно працюючі члени сім'ї* – особи, які працюють на сімейному підприємстві, що очолює родич та не отримують за цю роботу ніякої грошової чи матеріальної допомоги.

Ринок праці – це основний спосіб, за допомогою якого здійснюється взаємодія продавців і покупців робочої сили.

Рівень безробіття (за методологією МОП) – відношення (у відсотках) кількості безробітних віком 15–70 років до економічно активного населення (робочої сили) зазначеного віку або відповідної соціально-демографічної групи. Рівень безробіття – кількісний показник, який визначається як відношення кількості безробітних до загальної чисельності економічно активного працездатного населення країни (регіону, соціальної групи), та вимірюється у відсотках.

Рівень безробіття з різних причин – відсоткове відношення кількості осіб, які втратили роботу через певні причини до економічно активного населення.

Рівень довготривалого безробіття – відсоткове відношення загальної чисельності безробітних (усіх або зареєстрованих у державній службі зайнятості), які шукали роботу понад 3 місяці до економічно активного населення або працездатного населення.

Рівень економічної активності – відношення (у відсотках) кількості економічно активного населення віком 15–70 років до всього населення зазначеного віку чи населення відповідної соціально-демографічної групи.

Рівень загального дефіциту попиту на працю характеризує загальний дефіцит попиту на працю і розраховується як відношення суми чисельності безробітних, зневірених та вимушено неповністю зайнятих осіб до суми чисельності економічно активного населення та зневірених осіб.

Рівень зайнятості – відношення (у відсотках) кількості зайнятого населення віком 15–70 років до всього населення зазначеного віку чи населення відповідної соціально-демографічної групи.

Рівень зареєстрованого безробіття – відношення (у відсотках) кількості зареєстрованих безробітних до середньорічної кількості населення працездатного віку.

Рівень зареєстрованого безробіття – відношення чисельності безробітних, зареєстрованих у державній службі зайнятості на певну дату (як правило на початок звітного періоду) до загальної чисельності працездатного населення працездатного віку.

Рівень освіти – може бути виражений абсолютними та відносними показниками. В абсолютному вираженні рівень освіти характеризується чисельністю населення, які мають відповідну освіту (початкову, неповну, повну середню тощо). Відносний показник обчислюється відношенням чисельності населення, що має певну освіту до населення віком 15 років і більше в розрахунку на 1000 осіб.

Розширений показник рівня безробіття – відсоткове відношення суми чисельності безробітних та зневірених до суми чисельності економічно активного населення та зневірених.

Середній розмір допомоги по безробіттю – розраховують шляхом ділення суми допомоги по безробіттю, виплаченої за звітний місяць, на середньооблікову кількість безробітних, які її отримували.

Середня тривалість пошуку роботи (середня тривалість безробіття) – вимір середньої кількості місяців тривалості пошуку роботи на одного безробітного (за методологією МОП).

Середня тривалість років навчання – характеризує середній час навчання однієї людини.

Середньомісячна номінальна заробітна плата – нарахування працівникам у грошовій та натуральній формі за відпрацьований час або виконану роботу: тарифні ставки (посадові оклади), премії, доплати, надбавки, а також інші види оплати за невідпрацьований час. Включає обов'язкові відрахування із заробітної плати працівників: податок на доходи фізичних осіб та військовий збір.

Сукупні витрати домогосподарства – складають споживчі та неспоживчі сукупні витрати.

Сукупні ресурси домогосподарства – включають загальні доходи та суми використаних заощаджень в обстежуваному періоді, збільшення суми використаних заощаджень в обстежуваному періоді, збільшення суми позик, кредитів, боргів, взятих домогосподарством і суми повернутих боргів домогосподарству. Сукупні ресурси домогосподарства характеризують сукупні потенційні ресурси в обстежуваному періоді незалежно від джерел надходження.

Сукупні споживчі витрати – включають грошові витрати, а також вартість спожитих у домогосподарстві продовольчих товарів, отриманих від

підсобного господарства, подарованих чи отриманих від родичів та інших осіб, суми безготівкових пільг та субсидій на оплату житла, телефону, проїзду, путівок туристичних або для лікування, оздоровлення чи відпочинку, на оплату ліків та аптечних товарів та медичних послуг.

Часткова зайнятість – добровільна неповна зайнятість.

Використана та рекомендована література до теми 3

1. Актуальні індикатори стану системи охорони здоров'я в країнах Євросоюзу та Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://edclub.com.ua/analytika/aktualni-indykatory-stanu-systemy-ohorony-zdorovya-v-krayinah-yevrosoyuzu-ta-ukrayini>
2. Безробіття в Україні: динаміка за останній рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.slovoidilo.ua/2018/01/30/infografika/suspilstvo/bezrobittya-ukrayini-dynamika-ostannij-rik>
3. Безробіття в Україні: динаміка та демографія за останні п'ять років [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.slovoidilo.ua/2017/10/24/infografika/suspilstvo/yak-2013-roku-zminyuvavsya-riven-bezrobittya>
4. Бланкарт Шарль. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Пер. з нім. С. І. Терещенко та О. О. Терещенка; Передмова та наук. редагування В. М. Федосова. – К.: Либідь, 2000. – 654 с.
5. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. Пер. с англ., 4-е изд. – М.: “Дело Лтд”, 1994. – 720 с.
6. Борисова Ю. В. Посібник до вивчення дисципліни «Соціальна і демографічна статистика» [Текст] / Ю. В. Борисова. – Д. : РВВ ДНУ, 2016. – 32 с.
7. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання-Прес, 2001. – 581 с.
8. Єременко В. Г. Основи соціальної економіки: Популярний курс. – К.: МАУП, 1997. – 168 с.
9. Задоя А. А., Петруня Ю. Е. Основы экономической теории: Учеб. пособие. – М. : Рыбари, 2000. – 479 с.
10. Калькулятор допомоги по безробіттю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/kalkulyator-dopomogy-po-bezrobittyu>
11. Кальницька М. А. Теоретичні підходи до визначення соціальної сфери та особливості її функціонування в Україні / М. А. Кальницька / Економіка і суспільство. – 2017. – № 10. – 529–534.
12. Костецький Я. І. Соціальна статистика: Навчальний посібник – Тернопіль : Економічна думка, 2011. – 303 с.
13. Лехан В. М. Інтегральна оцінка результатів діяльності системи охорони здоров'я України / В. М. Лехан, Л.В. Крячкова // Україна. Здоров'я нації. – 2010. – № 2 (14). – С. 53–65.
14. Лівін М. Як називати людей з інвалідністю. Слова, які можуть ображати та порушувати права людини / Марк Лівін [Електронний ресурс]. – Режим

- доступу : <http://www.the-village.com.ua/village/city/asking-question/264595-yak-pravilno-nazivati-lyudey-z-invalidnistyu>
15. Методика розрахунку індексів реальної заробітної плати [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/metod_polog/metod_doc/2002/219/metod.htm
16. Методологічні пояснення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/statinf/rp/rp_met.htm
17. Мікроекономіка / Г. С. Вечканов, Г. Р. Вечканова. – СПб.: Питер, 2003. – 368 с.
18. Мэнкью Н. Г. Принципы экономики. – СПб: Питер Ком, 1999. – 784 с.
19. Опря А. Т. Статистика (модульний варіант з програмованою формою контролю знань). Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 448 с.
20. Политика доходов и качество жизни населения / Под ред. Н. А. Горелова. – СПб.: Питер, 2003. – 653 с.
21. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. – 2-е изд., испр. – М.: ИНФРА–М, 1999. – 479 с.
22. Слезингер Г. Э. Социальная экономика: Учебник. – М.: Издательство “Дело и Сервис”, 2001. – 368 с.
23. Словарь современной экономической теории Макмиллана. – М.: ИНФРА
Економічна теорія. Посібник вищої школи / Під загальною редакцією Воробйова Є.М. – Харків–Київ, 2003. – 704 с.
24. Словарь современной экономической теории Макмиллана. – М.: ИНФРА–М, 1997. – 608 с.
25. Соціальна статистика. Навчальний посібник для студентів 4 курсу денної форми навчання спеціальності «Прикладна статистика» (Укл. О. В. Самотоєнкова, Ю. О. Ольвінська. – Одеса: ОДЕУ, ротاپронт, 2009 р. – 102 с.
26. Струченков О. Неформальна зайнятість населення України: кількісний та якісний виміри / Олександр Струченков [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://commons.com.ua/ru/neformalna-zajnyatist-naseleennya/>

Тема 4. Організаційно-правові основи управління соціальною сферою територіальної громади

Мета теми: виявити організаційно-правові основи управління соціальною сферою територіальної громади

Навчальні цілі:

1. З'ясувати повноваження органів місцевого самоврядування у галузі бюджету, фінансів та цін та різних галузях соціальної сфери.
2. З'ясувати організаційні структури управління галузями соціальної сфери.

План семінару

1. Повноваження органів місцевого самоврядування у галузі житлово-комунального господарства, громадського харчування, транспорту та зв'язку, будівництва.
2. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту
3. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення.

Питання для самостійного вивчення

1. Повноваження територіальних громад у галузі бюджету, фінансів та цін.
2. Організаційні структури: управління житлово-комунального господарства, відділ з питань транспортних перевезень та зв'язку.
3. Організаційні структури: управління освіти, управління охорони здоров'я, управління у справах сім'ї, молоді та спорту, управління культури.
4. Організаційні структури: управління праці та соціального захисту населення.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Законодавче забезпечення управління соціальною сферою органами місцевого самоврядування в Україні.

Основні терміни і поняття

Повноваження територіальних громад, бюджет, фінанси, ціна, галузь житлово-комунального господарства, галузь громадського харчування, галузь транспорту та зв'язку, галузь будівництва, галузь сфері освіти, галузь охорони здоров'я, галузь культури, галузь фізкультури і спорту, сфера соціального захисту населення, соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді, соціальне обслуговування пенсіонерів, інвалідів та одиноких непрацевдатних громадян, організаційна структура, територіальний центр.

Методичні матеріали до теми 4

Повноваження територіальних громад у галузі бюджету, фінансів та цін

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», стаття 28. Повноваження в галузі бюджету, фінансів і цін. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження: 1) складання проекту місцевого бюджету, подання його на затвердження відповідної ради, забезпечення виконання бюджету; щоквартальне подання раді письмових звітів про хід і результати виконання бюджету; підготовка і подання відповідно до районних, обласних рад необхідних фінансових показників і пропозицій щодо складання проектів районних і обласних бюджетів; 2) встановлення в порядку і межах, визначених законодавством, тарифів щодо оплати побутових, комунальних, транспортних та інших послуг, які надаються підприємствами та організаціями комунальної власності відповідної територіальної громади; погодження в установленому порядку цих питань з підприємствами, установами та організаціями, які не належать до комунальної власності; 3) встановлення за узгодженим рішенням відповідних рад порядку використання коштів та іншого майна, що перебувають у спільній власності територіальних громад; 4) здійснення в установленому порядку фінансування видатків з місцевого бюджету; 5) залучення на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих на відповідній території, та коштів населення, а також бюджетних коштів на будівництво, розширення, ремонт і утримання на пайових засадах об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури та на заходи щодо охорони навколишнього природного середовища; 6) об'єднання на договірних засадах коштів відповідного місцевого бюджету та інших місцевих бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування комунальних підприємств, установ та організацій, вирішення інших питань, що стосуються спільних інтересів територіальних громад;

б) делеговані повноваження: 1) здійснення відповідно до закону контролю за дотриманням зобов'язань щодо платежів до місцевого бюджету на підприємствах і в організаціях незалежно від форм власності; 2) здійснення відповідно до закону контролю за дотриманням цін і тарифів; 3) сприяння здійсненню інвестиційної діяльності на відповідній території.

Повноваження органів місцевого самоврядування у галузі житлово-комунального господарства, громадського харчування, транспорту та зв'язку, будівництва

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», стаття 30. Повноваження в галузі житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження: 1) управління об'єктами житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, транспорту і зв'язку, що перебувають у комунальній власності відповідних

територіальних громад, забезпечення їх належного утримання та ефективної експлуатації, необхідного рівня та якості послуг населенню; 2) облік громадян, які відповідно до законодавства потребують поліпшення житлових умов; розподіл та надання відповідно до законодавства житла, що належить до комунальної власності; вирішення питань щодо використання нежилых приміщень, будинків і споруд, що належать до комунальної власності; 3) сприяння розширенню житлового будівництва, подання громадянам, які мають потребу в житлі, допомоги в будівництві житла, в отриманні кредитів, у тому числі пільгових, та субсидій для будівництва чи придбання житла; подання допомоги власникам квартир (будинків) в їх обслуговуванні та ремонті; сприяння створенню об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, реєстрація таких об'єднань; 4) реєстрація житлово-будівельних і гаражних кооперативів; прийняття рішень про організацію стоянок автомобільного транспорту, здійснення контролю за їх діяльністю відповідно до закону; 5) забезпечення соціально-культурних закладів, які належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, а також населення паливом, електроенергією, газом та іншими енергоносіями; вирішення питань водопостачання, відведення та очищення стічних вод; здійснення контролю за якістю питної води; 6) вирішення питань збирання, транспортування, утилізації та знешкодження побутових відходів, знешкодження та захоронення трупів тварин; 7) організація благоустрою населених пунктів, залучення на договірних засадах з цією метою коштів, трудових і матеріально-технічних ресурсів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також населення; здійснення контролю за станом благоустрою виробничих територій, організації озеленення, охорони зелених насаджень і водойм, створення місць відпочинку громадян; 8) організація місцевих ринків, ярмарків, сприяння розвитку всіх форм торгівлі; 9) встановлення зручного для населення режиму роботи підприємств комунального господарства, торгівлі та громадського харчування, побутового обслуговування, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад; 10) затвердження маршрутів і графіків руху місцевого пасажирського транспорту незалежно від форм власності, узгодження цих питань стосовно транзитного пасажирського транспорту у випадках, передбачених законодавством; 11) забезпечення утримання в належному стані кладовищ, інших місць поховання та їх охорони; 12) залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій, що не належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, до участі в обслуговуванні населення засобами транспорту і зв'язку; 13) надання дозволу в порядку, встановленому законодавством, на розміщення реклами;

б) делеговані повноваження: 1) здійснення заходів щодо розширення та вдосконалення мережі підприємств житлово-комунального господарства, торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування, розвитку транспорту і зв'язку; 2) здійснення відповідно до законодавства контролю за належною експлуатацією та організацією обслуговування населення підприємствами житлово-комунального господарства, торгівлі та громадського

харчування, побутового обслуговування, транспорту, зв'язку, за технічним станом, використанням та утриманням інших об'єктів нерухомого майна усіх форм власності; прийняття рішень про скасування даного ними дозволу на експлуатацію об'єктів у разі порушення екологічних, санітарних правил, інших вимог законодавства; 3) здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо захисту прав споживачів; 4) встановлення за погодженням з власниками зручного для населення режиму роботи розташованих на відповідній території підприємств, установ та організацій сфери обслуговування незалежно від форм власності; 5) облік відповідно до закону житлового фонду, здійснення контролю за його використанням; 6) надання відповідно до закону громадянам, які потребують соціального захисту, безоплатного житла або за доступну для них плату; 7) здійснення контролю за станом квартирної обліку та додержанням житлового законодавства на підприємствах, в установах та організаціях, розташованих на відповідній території, незалежно від форм власності; 8) видача ордерів на заселення жилої площі в будинках державних та комунальних організацій; 9) облік нежилых приміщень на відповідній території незалежно від форм власності, внесення пропозицій їх власникам щодо використання таких приміщень для задоволення потреб територіальної громади; 10) облік та реєстрація відповідно до закону об'єктів нерухомого майна незалежно від форм власності.

Повноваження у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», стаття 27. Повноваження у сфері соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження: 1) підготовка програм соціально-економічного та культурного розвитку сіл, селищ, міст, цільових програм з інших питань самоврядування, подання їх на затвердження ради, організація їх виконання; подання раді звітів про хід і результати виконання цих програм; 2) забезпечення збалансованого економічного та соціального розвитку відповідної території, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів; 3) забезпечення складання балансів фінансових, трудових ресурсів, грошових доходів і видатків, необхідних для управління соціально-економічним і культурним розвитком відповідної території, а також визначення потреби у місцевих будівельних матеріалах, паливі; 4) розгляд проектів планів підприємств і організацій, які належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, внесення до них зауважень і пропозицій, здійснення контролю за їх виконанням; 5) попередній розгляд планів використання природних ресурсів місцевого значення на відповідній території, пропозицій щодо розміщення, спеціалізації та розвитку підприємств і організацій незалежно від форм власності, внесення у разі потреби до відповідних органів виконавчої влади пропозицій з цих питань; 6) подання до районних, обласних рад необхідних показників та внесення пропозицій до програм соціально-економічного та

культурного розвитку відповідно районів і областей, а також до планів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих на відповідній території, з питань, пов'язаних із соціально-економічним та культурним розвитком території, задоволенням потреб населення; 7) залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності до участі в комплексному соціально-економічному розвитку сіл, селищ, міст, координація цієї роботи на відповідній території; 8) розміщення на договірних засадах замовлень на виробництво продукції, виконання робіт (послуг), необхідних для територіальної громади, на підприємствах, в установах та організаціях;

б) делеговані повноваження: 1) розгляд і узгодження планів підприємств, установ та організацій, що не належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, здійснення яких може викликати негативні соціальні, демографічні, екологічні та інші наслідки, підготовка до них висновків і внесення пропозицій до відповідних органів; 2) статистичний облік громадян, які постійно або тимчасово проживають на відповідній території.

Повноваження у сфері соціального захисту населення

1. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать: а) власні (самоврядні) повноваження: 1) встановлення за рахунок власних коштів і благодійних надходжень додаткових до встановлених законодавством гарантій щодо соціального захисту населення; 2) вирішення відповідно до законодавства питань про подання допомоги інвалідам, ветеранам війни та праці, сім'ям загиблих (померлих або визнаних такими, що пропали безвісти) військовослужбовців, а також військовослужбовців, звільнених у запас (крім військовослужбовців строкової служби та військової служби за призовом осіб офіцерського складу) або відставку, інвалідам з дитинства, багатодітним сім'ям у будівництві індивідуальних жилих будинків, проведенні капітального ремонту житла, у придбанні будівельних матеріалів; відведення зазначеним особам у першочерговому порядку земельних ділянок для індивідуального будівництва, садівництва та городництва; 3) організація для малозабезпечених громадян похилого віку, інвалідів будинків-інтернатів, побутового обслуговування, продажу товарів у спеціальних магазинах і відділах за соціально доступними цінами, а також безоплатного харчування; 4) вирішення питань про надання за рахунок коштів місцевих бюджетів ритуальних послуг у зв'язку з похованням самотніх громадян, ветеранів війни та праці, а також інших категорій малозабезпечених громадян; подання допомоги на поховання громадян в інших випадках, передбачених законодавством;

б) делеговані повноваження: 1) підготовка і подання на затвердження ради цільових місцевих програм поліпшення стану безпеки і умов праці та виробничого середовища, територіальних програм зайнятості та заходів щодо соціальної захищеності різних груп населення від безробіття, організація їх виконання; участь у розробленні цільових регіональних програм поліпшення стану безпеки і умов праці та виробничого середовища, зайнятості населення, що затверджуються відповідно районними, обласними радами; 2) забезпечення

здійснення передбачених законодавством заходів щодо поліпшення житлових і матеріально-побутових умов інвалідів, ветеранів війни та праці, громадян, реабілітованих як жертви політичних репресій, військовослужбовців, а також військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, сімей, які втратили годувальника, багатодітних сімей, громадян похилого віку, які потребують обслуговування вдома, до влаштування в будинки інвалідів і громадян похилого віку, які мають потребу в цьому, дітей, що залишилися без піклування батьків, на виховання в сім'ї громадян; 2-1) вирішення відповідно до законодавства питань надання соціальних послуг особам та сім'ям з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, забезпечення утримання та виховання дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах; 3) вирішення відповідно до законодавства питань про надання пільг і допомоги, пов'язаних з охороною материнства і дитинства; 4) вирішення у встановленому законодавством порядку питань опіки і піклування; 5) подання відповідно до законодавства одноразової допомоги громадянам, які постраждали від стихійного лиха; 6) вирішення відповідно до законодавства питань про надання компенсацій і пільг громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, в інших випадках, передбачених законодавством; 7) організація проведення громадських та тимчасових робіт для осіб, зареєстрованих як безробітні, а також учнівської та студентської молоді у вільний від занять час на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до комунальної власності, а також за договорами - на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до інших форм власності; 8) здійснення контролю за охороною праці, забезпеченням соціального захисту працівників підприємств, установ та організацій усіх форм власності, у тому числі зайнятих на роботах із шкідливими та небезпечними умовами праці, за якістю проведення атестації робочих місць щодо їх відповідності нормативно-правовим актам про охорону праці, за наданням працівникам відповідно до законодавства пільг та компенсацій за роботу в шкідливих умовах; 9) участь у соціальному діалозі, веденні колективних переговорів, укладенні територіальних угод, здійсненні контролю за їх виконанням, вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів) щодо підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території; повідомна реєстрація в установленому порядку колективних договорів і територіальних угод відповідного рівня; 10) встановлення відповідно до законодавства розмірів і порядку виплати щомісячної допомоги особам, які здійснюють догляд за самотніми громадянами, які за висновком медичних закладів потребують постійного стороннього догляду; 11) здійснення контролю за поданням відповідно до закону підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності відомостей про наявність вільних робочих місць (посад); організація інформування населення про потребу підприємств, установ та організацій усіх форм власності у працівниках; 12) прийняття рішень про створення на підприємствах, в установах та організаціях спеціальних робочих місць для осіб з обмеженою працездатністю, організація їх професійної підготовки, а також погодження ліквідації таких робочих місць; 14) здійснення

згідно із законодавством заходів соціального патронажу щодо осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також осіб, до яких застосовано пробацію; 15) організація надання соціальних послуг бездомним особам; 16) здійснення відповідно до закону заходів, спрямованих на запобігання бездомності осіб; 17) визначення видів безоплатних суспільно корисних робіт для осіб, яким призначено покарання у виді громадських робіт.

2. До відання виконавчих органів сільських, селищних рад, крім повноважень, зазначених у пункті "б" частини першої цієї статті, належить також вирішення питань щодо надання працівникам освіти, культури, охорони здоров'я, іншим категоріям громадян, які працюють у сільській місцевості, встановлених законодавством пільг, а також щодо додаткового фінансового заохочення та забезпечення службовим житлом і службовим транспортом працівників охорони здоров'я, які працюють у сільській місцевості.

3. До відання виконавчих органів міських рад міст обласного значення та об'єднаних територіальних громад, крім повноважень, визначених пунктом "б" частини першої цієї статті, належать: 1) здійснення на відповідних територіях контролю за додержанням законодавства про працю та зайнятість населення у порядку, встановленому законодавством; 2) накладення штрафів за порушення законодавства про працю та зайнятість населення у порядку, встановленому законодавством.

Використана та рекомендована література до теми 4

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>;
http://kodeksy.com.ua/pro_mistseve_samovryaduvannya_v_ukraini.htm //

3. Офіційний сайт Полтавської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada-poltava.gov.ua/rule/vykonkom/depts/>

Тема 5. Управління соціально гострими проблемами населення територіальних громад

Мета теми: проаналізувати соціально гострі проблеми населення та можливості їх вирішення

Навчальні цілі:

1. Визначати сутність соціальних проблем.
2. Аналізувати теорії соціально гострих проблем населення.
3. Виділяти та актуалізувати соціально гострі проблеми населення та можливі шляхи (ресурси) їх вирішення.

План семінару

1. Сутність, види та теорії соціальних проблем.
2. Стан дитинства як соціально гостра проблема сучасного українського суспільства: стан здоров'я, дезадаптація, відхилення.
3. Покоління людей похилого віку: проблема соціально-економічної нерівності.
4. Демографічні проблеми: світові, вітчизняні і регіональні загрози.
5. Забезпеченість житлом як соціально гостра проблема.
6. Проблема соціальної виключеності (ексклюзії) в територіальній громаді

Питання для самостійного вивчення

1. Стан здоров'я та спосіб життя працюючих громадян як соціально гостра проблема.
2. Бідність як соціальна проблема.
3. Соціальні ризики і система соціального страхування.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Бідність як соціальне благо: соціал-дарвіністська модель явища.
2. Бідність як соціальне зло: егалітаристський напрям.
3. Бідність як соціальна хвороба: теорії соціологів-реформаторів.

Практичне завдання:

1. Підготовка соціального проекту (моделі) для вирішення соціально гострої проблеми (проблема на вибір) людини, групи людей, жителів територіальної громади (ОТГ).
2. Підготовка соціального проекту для вирішення питань, пов'язаних із соціальним захистом дитинства, материнства, батьківства, сім'ї.

Основні терміни і поняття

Соціальна проблема, теорії соціально гострих проблем, стан здоров'я працюючих громадян, обмежені можливості у населення територіальних громад, спосіб життя, дитинство, дезадаптація, відхилення, права дітей, соціально-

економічні трансформації, культурні деформації, люди похилого віку, бідність, підвищення рівня і якості життя, демографічні проблеми, забезпеченість житлом, соціальна виключеність (ексклюзія), соціальне сирітство, бездоглядність і безпритульність дітей, підлітків, відсутність постійного місця проживання, наркоманія, алкоголізм, соціально небезпечні захворювання, соціальні ризики, система соціального страхування.

Словник-довідник до теми 5

Бездоглядність – це стан особистості, що характеризується відсутністю мінімальної пристосованості до вимог, які висувуються суспільством до поведінки, і ґрунтується на неуспішній соціалізації.

Бездоглядність дітей – це стан дитини, пов'язаний із розірванням її відносин з батьками. Такі діти можуть проявляти девіантну поведінку, мати шкідливі звички чи відчувати самотність, комплекс неповноцінності, незадоволення власним життям тощо. Бездоглядність зумовлюють такі причини: субстанціальні (смерть батьків чи опікунів, розлучення батьків, конфлікти в сім'ї), девіантні (алкоголізм, наркоманія батьків чи опікунів, жорстоке ставлення до дитини батьків, опікунів, працівників дитячих державних закладів), організаційні (несвоєчасність виявлення таких дітей відповідними органами), фінансово-економічні (тяжке матеріальне становище сімей з дітьми). Бездоглядність може набувати масового, застійного характеру.

Безпритульність – це відсутність у індивідів або сімей постійного житла, що унеможливорює ведення осілого способу життя і повноцінне соціальне функціонування; це стійкий тривалий стан побутової невлаштованості, що не дає змоги людині задовольнити власні потреби.

Бідність – характеризує економічне становище людини, групи людей, населення країни, за якого вони через обмежений доступ до соціальних благ не мають можливості задовольняти ті нагальні потреби, які необхідні для збереження їхньої працездатності, інтелектуального і морального розвитку, продовження роду, а іноді і життя взагалі.

Благодійність – безкорисливе надання допомоги потребуючим, які не є пов'язаними з благодійником. Благодійність заснована як на волонтерській, так і професійній діяльності благодійників, благодійних організацій та благодійних фондів, яка орієнтована на допомогу та покращення суспільства, окремих його верств чи осіб.

Економічна мобільність – легкість, з якою людина або сім'я може пересуватися вниз або вгору економічними щаблями.

Житловий фонд соціального призначення – сукупність соціального житла, що надається громадянам України, які відповідно до закону потребують соціального захисту.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин та надання соціальних послуг.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням – передбачає матеріальне забезпечення громадян у зв'язку з втратою заробітної плати (доходу) внаслідок тимчасової втрати працездатності (включаючи догляд за хворою дитиною, дитиною-інвалідом, хворим членом сім'ї), вагітності та пологів, догляду за малолітньою дитиною, часткову компенсацію витрат, пов'язаних із народженням дитини, смертю застрахованої особи або членів її сім'ї, а також надання соціальних послуг за рахунок бюджету Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності (ФСС ТВП).

Залучені у проблему – це ті групи індивідів, які стверджують, що певна об'єктивна умова існує, визначають її як соціальну проблему та вимагають змінити ситуацію. Тобто до залучених до проблеми належать ті, хто займається сформованою соціальною проблемою в силу своїх професійних обов'язків або ж займається нею добровільно, в силу своїх інтересів.

Основні види соціального страхування в Україні – пенсійне страхування (по старості, інвалідності, втрати годувальника); медичне страхування (оплата медичної допомоги, включаючи оплату тимчасової непрацездатності); страхування від нещасних випадків на виробництві (виробничий травматизм, професійні захворювання, пенсії утриманцям загиблих на виробництві); страхування у зв'язку з безробіттям (допомоги по безробіттю, перенавчання та працевлаштування).

Основні традиції в трактуванні соціальних проблем – *перша* виходить з ідеї *соціального порядку*, який розглядається як основа соціального розвитку. Розвиток характеризується крізь призму його порушення і відновлення. Поняття соціального порядку пов'язується або з консенсусом широко засвоєних цінностей, або з гармонією в діяльності соціальних інститутів. Більшість американських і європейських учених розглядають порядок як політико-економічну реальність капіталізму. При цьому трактування цього поняття зазнає змін залежно від оновлення соціальних відносин. І якщо на початку ХХ ст. під соціальним порядком розумівся ліберально-ринковий устрій суспільства, то на сьогодні – це корпоративний лібералізм, який вимагає державного втручання і регулювання найважливіших процесів, що протікають в суспільстві. *Друга традиція* пов'язана з трактуванням соціальних проблем з позиції *критичного силового конфлікту*. Вона протистоїть ідеї соціального порядку. Її витoki знаходяться у творчості К. Маркса, Р. Дарендорфа, Р. Міллса, які досліджували роль соціальної нерівності, класової боротьби, влади у функціонуванні та розвитку капіталістичного суспільствi.

Пенсійне страхування — це гарантована державою система заходів щодо забезпечення громадян у старості, на випадок хвороби, втрати працездатності; одна із основних форм соціального захисту, в основі якої лежить страховий метод, тобто внесення в особливі фонди обов'язкових платежів суб'єктами підприємницької діяльності незалежно від форм

власності та видів господарської діяльності та особами найманої праці, які працюють на умовах трудового договору, й використання державою цих коштів для матеріального забезпечення громадян.

Подолання порочного кола бідності – порочне коло бідності можна «розірвати» за допомогою: збільшення темпів зростання накопичення капіталу, піднявши рівень інвестицій до рівня 10 % ВВП з одночасним контролем зростання населення. Тоді буде спостерігатися зростання реального доходу на душу населення, що призведе до збільшення заощаджень і до підвищення продуктивності праці і особистого доходу. Внутрішні джерела можуть подолати порочне коло бідності.

Порочне коло бідності – це проблема країн, що розвиваються, коли низький рівень доходу на душу населення не дозволяє здійснювати заощадження та інвестиції на рівні, необхідному для досягнення мінімального темпу економічного зростання. Домогосподарства не мають можливості і стимулів заощаджувати, низькі доходи означають низький попит, в результаті яких бідні ресурси і відсутність стимулів перешкоджають інвестуванню в фізичний і людський капітали, а звідси продуктивність праці залишається низькою і особистий дохід також низький.

Порочне коло зубожіння (порочне коло бідності, злиденності) – концепція взаємопов'язаних факторів, що пояснює слаборозвиненість окремих економічних агентів, регіонів і країн. Коливання економічних умов, пов'язані з поліпшенням, нівелюються подальшим зростанням населення.

Причетні до проблеми – всі ті люди, стан або діяльність яких визначається існуванням соціальної проблеми, для яких вона має специфічне значення. Причетні до проблеми, у свою чергу, поділяються на «жертв» проблеми, тобто тих, хто страждає від ситуації, незалежно від них і усвідомлює це, і «носіїв» проблеми, які несуть проблему в собі і самі є проблемою для оточуючих, хоча можуть не розуміти і не визнавати цього

Професійні ризики – це ризики, обумовлені важкими і небезпечними умовами праці (шахтарі, металурги, працівники у виробництві хімічних речовин, медики та ін.). Особливість цих ризиків в тому, що вони стосуються не всіх працівників, а лише окремих категорій з них, які працюють в несприятливих умовах. Тому їх страхування проводиться з урахуванням характеру і особливостей професійних ризиків, наприклад ризику передчасної втрати працездатності та необхідності дострокового виходу на пенсію порівно із загальноновстановленими віком.

Соціал-дарвіністське бачення бідності – ґрунтується на баченні суспільного життя з точки зору природного відбору, боротьби за існування, соціальних конфліктів, дії стихії економічних сил, особистої відповідальності за власне життя. Ті, хто не здатні втриматися в жорстких умовах економічного буття, визнаються людьми нижчого гатунку, виштовхуються і фізично, і економічно, і ментально, і культурно за межі соціально-економічних кіл.

Соціал-зрівняльне (егалітаристське) бачення бідності – ґрунтується на аналізі капіталістичного суспільства як продуцента неправильних розподільних

відносин (привласнення капіталістами додаткової вартості), результатом чого стає бідність.

Соціальна дезадаптація – це повна або часткова непристосованість особистості до умов навколишньої дійсності.

Соціальна ексклюзія – це процес, що виникає в ході взаємодії суб'єктів суспільства, особливістю якого є виникнення нової постійної (зниженої) якості життя з інерцією його збереження навіть за умови зміни зовнішніх умов в кращу сторону, що призводить до зміни соціального статусу і соціальних ролей людини аж до того, що вона фактично перестає бути частиною соціуму.

Соціальна ексклюзія (від лат. exclusio – виключення) – це процес формування соціальної виключеності внаслідок дії низки зовнішніх і внутрішніх факторів: нестача коштів, вік, зниження можливостей, обмеження (або відмова) в доступі до медичної і соціальної допомоги, зміни в мисленні і мотиваціях тощо, що виявляється в розриві соціальних зв'язків, відмові від участі в різних видах соціальної взаємодії і користування механізмами соціальної інтеграції, що може привести до соціальної ізоляції людини.

Соціальна проблема – це об'єктивна суперечність, що знаходиться на такій стадії свого розвитку, коли порушуються пропорції соціальної динаміки (складається така соціальна структура, що підриває основи цілісності певної системи) і на цій основі виникає дисбаланс корінних громадських, колективних та особистих інтересів, що тягне за собою руйнування сформованих соціальних цінностей, і як наслідок, зміну суттєвих властивостей соціуму та виникнення «загрози» для його звичної, усталеної (і в цьому сенсі нормальної) життєдіяльності.

Соціальна проблема – це ситуація, несумісна із цінностями значного числа індивідів, які стверджують, що необхідно діяти з метою зміни цієї ситуації.

Соціальна робота – професійна діяльність, що має на меті сприяти людям, соціальним групам у подоланні особистісних і соціальних проблем за допомогою підтримки, захисту, корекції та реабілітації.

Соціальне виключення (ексклюзія) – це проблема, що тісно пов'язана із проблемами дискримінації та обмеженого доступу до джерел підвищення добробуту та основних механізмів інтеграції в суспільство.

Соціальне житло – житло всіх форм власності (крім соціальних гуртожитків) із житлового фонду соціального призначення, що безоплатно надається громадянам України, які потребують соціального захисту, на підставі договору найму на певний строк.

Соціальне житло (англ. Social housing) – спосіб забезпечення громадян країни житлом, при якому право власності на домоволодіння належить державі або органу місцевого самоврядування.

Соціальне обслуговування – це система соціальних заходів, яка передбачає сприяння, підтримку і послуги, що надають соціальні служби окремим особам чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих

труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності.

Соціальне підприємництво – це засноване на самоокупній основі господарська діяльність із виробництва соціально значущого продукту або послуги із застосуванням інноваційних рішень, які перетворюють на користь суспільства саму послугу та механізми її економічної реалізації, кінцева мета якої – не лише отримання прибутку, а й виробництво продукту або послуги, призначеної для вирішення суспільної проблеми (Х. Хох, П. Трейсі).

Соціальні сироти – це особлива соціально-демографічна група дітей, які внаслідок соціальних, економічних та морально-психологічних причин залишились сиротами при живих батьках. До них належать безпритульні та бездоглядні діти, тобто діти вулиці.

Соціальне сирітство – це соціальне явище, спричинене ухиленням або відстороненням батьків від виконання батьківських обов'язків, стосовно неповнолітньої дитини.

Соціальне страхування – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної або часткової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел.

Соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності – це самостійний вид загальнообов'язкового державного соціального страхування, за допомогою якого здійснюється соціальний захист, охорона життя та здоров'я громадян у процесі їх трудової діяльності.

Соціальний гуртожиток – соціальне житло, яке надається громадянам України на час їх перебування на соціальному квартирному обліку за умови, що таке житло є єдиним місцем їх проживання.

Соціальний квартирний облік – облік громадян України, які користуються правом на соціальне житло і перебувають у черзі на його отримання.

Соціальний пакет – це набір компенсацій і пільг, який надає роботодавець за власною ініціативою найманому працівникові; це різноманітні гарантії та виплати працівникам, якими їх забезпечує роботодавець (наприклад, медичне страхування чи оплата професійного навчання). До соціального пакету можуть входити: оплата житла; безкоштовне харчування; корпоративне авто; організація дозвілля; отримання туристичних путівок; абонементи в спортзали та ін.

Соціальні підприємці – це новатори, які використовують інноваційні ідеї та ресурси для вирішення соціальних проблем. У результаті їх діяльність, яка

поширюється на галузі освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та інші, приводить до позитивних соціальних змін.

Соціальні проблеми (або суспільні проблеми) – це ті явища, процеси, ситуації, які прямо чи опосередковано впливають на людину і, з точки зору значного числа членів спільноти, є досить серйозними проблемами, які вимагають колективних зусиль щодо їх подолання.

Соціальні проблеми населення – алкоголізм, бандитизм, бідність, бездомність, безробіття, дитячу безпритульність, високу смертність, забруднення навколишнього середовища, інвалідність, інфляцію, корупцію, наркоманію, порушення прав дитини, насильство над неповнолітніми, низьку народжуваність, положення біженців і вимушених переселенців, положення ув'язнених, положення людей з обмеженими можливостями, права і свободи людини і громадянина, злочинність, злочинність неповнолітніх, проституцію, поширення ВІЛ-інфекції та інших захворювань, ситуацію в армії, самогубство, соціальну нерівність, тероризм, загрозу техногенних катастроф, рівень життя, екстремізм, фашизм та ін.

Соціальні проекти – це особлива форма організації діяльності, що сприяє досягненню соціально значущого результату.

Соціальні ризики – це ймовірні події, які породжуються об'єктивними соціально-значимими причинами і призводять до втрати заробітку особи, зниження доходів нижче прожиткового мінімуму, необхідності медичної допомоги та інших соціальних послугах.

Соціальні ризики – це міра очікуваного наслідку певного явища, настання якого пов'язано із вірогідністю втрати або обмеження економічної самостійності та соціального благополуччя людини.

Соціальні ризики нетрадиційні – підтримка сімей з дітьми, виховання та освіта дітей, догляд за хворими дітьми і батьками, допомога на будівництво і утримання житла, грошова підтримка матері на період перерваної професійної освіти з розрахунку до п'яти років на кожну дитину, бідність тощо. В Україні нетрадиційні соціальні ризики регулюються Законом України «Про соціальні послуги». До таких життєвих випадків, що надають право на соціальну допомогу, належать інвалідність, самотність, сирітство, безпритульність, відсутність житла або роботи, малозабезпеченість тощо.

Соціальні ризики традиційні – ризики втрати або зменшення доходу внаслідок об'єктивних обставин: хвороби, безробіття, старості, трудового каліцтва, професійного захворювання, утримання дітей, вагітності та пологів, інвалідності, втрати годувальника. Вони є типовими і мають найвищий коефіцієнт вірогідності у житті кожної людини. Їх враховують при наданні соціальних виплат через систему соціального страхування. В Україні традиційні ризики відображені в Законі України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Спеціалізований будинок для бідних та безпритульних – установа соціального обслуговування, яка створюється з метою повного забезпечення бідних та безпритульних громадян приміщеннями для проживання, їжею,

передбаченою законодавством медичною, правовою, соціальною, психологічною та побутовою допомогою, допомогою щодо працевлаштування.

Спеціалізований будинок для ветеранів війни та праці, громадян похилого віку та осіб з інвалідністю – установа соціального обслуговування, яка крім приміщень для проживання включає комплекс служб соціально-побутового призначення та медичного обслуговування.

Теорія соціальної дезорганізації (Е. Дюркгейм) – базову теорія для пояснення соціальних проблем. Розглядав такі деформації в суспільстві (порушення традиційної організації, основних цінностей, норм), які призводять до злочинності, суїцидів та насильства. Найбільш значущим чинником, що їх зумовлює, автор вважав процеси урбанізації та індустріалізації.

Територіальні ризики – це ризики, що стосуються населення, яке проживає і працює в несприятливих природнокліматичних умовах (високогірні, посушливі райони та ін.). Їх страхування здійснюється з урахуванням особливостей територіальних ризиків.

Тимчасовий притулок для дорослих – установа соціального обслуговування, яка створюється з метою безоплатного забезпечення громадян без визначеного місця проживання тимчасовим житлом, їжею, передбаченою законодавством грошовою, медичною, правовою, соціальною, психологічною та побутовою допомогою, а також сприяння таким громадянам у встановленні особи, відновленні документів, паспортизації та працевлаштуванні.

Використана та рекомендована література до теми 5

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 46-47, ст. 403 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>
2. Закон України «Про соціальні послуги» / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 45, ст.358 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
3. Закон України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 № 966-ІУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
4. Oxfam: 82 % світового багатства – у руках лише 1 % людей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bbc.com/ukrainian/news-42778834>
5. Амартія Сен и проблемы бедности [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economics-lib.ru/news/item/f00/s00/n0000033/index.shtml>
6. Богомягкова Е. С. Социология социальных проблем: современное состояние и перспективы развития / Е. С. Богомягкова // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2015. – № XVIII (3). – С. 39–54. // jourssa.ru/sites/all/files/volumes/2015_3/Bogomyagkova_2015_3.pdf

7. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: Навч. посіб. – К. : Знання, 2005. – 615 с.
8. В Україні майже вдвічі побільшало мільйонерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://expres.ua/news/2018/03/06/286648-ukrayini-vdvichi-pobilshalo-milyoneriv>
9. Горішна Н. М. Особливості функціонування в Україні сучасної системи соціального обслуговування людей похилого віку [Текст] / Н. М. Горішна. – Ужгород: Говерла // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І. В. Козубовська. – Ужгород: Говерла, 2014. – Вип. 30. – С. 44–46.
10. Иванов О. И. Введение в социологию социальных проблем // Учебно-методическое пособие. – СПб. : Социологическое общество им. М. М. Ковалевского, 2003. – 80 с.
11. Ігнатович Н. Зарубіжний досвід розвитку соціального підприємництва / Н. Ігнатович, В. Гура // Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. – 2014. – № 12(165). – С. 22–25.
12. [Кацьора О.](#) Основні характеристики соціальних проблем / О. Кацьора // [Нова парадигма](#). – 2015. – Вип. 128. – С. 197–207. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nopa_2015_128_22
13. Коновалова М. В. Соціальне підприємництво як інноваційний спосіб вирішення соціальних проблем / М. В. Коновалова, О. М. Хариніна // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. – 2016. – Вип. 11. – С. 461–466. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkpnuen_2016_11_64
14. Макарова О. В. Методологічні підходи до ідентифікації та оцінювання ризиків людського розвитку / О. В. Макарова // Демографія та соціальна економіка. – 2018. – № 2 (33). – С. 103–116.
15. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политика. – М. : Республика, 1992. – Т. 2. – С. 373–374, 393.
16. Максимова С. Г. Социальная эксклюзия лиц старших возрастных групп: социально-экономические аспекты / С. Г. Максимова, О. Е. Ноянзина, М. М. Максимова, Д. К. Щеглова // Вестник Алтайского государственного аграрного университета. – 2015. – № 5 (127). – с. 180–184 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.demoscope.ru/weekly/2016/0709/analit04.php>
17. Менше половини українців мають «соціальний пакет» на роботі // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/2147605.html>
18. Миколюк О. Здоровье как... экономическая категория / О. Миколюк // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://day.kyiv.ua/ru/article/obshchestvo/zdorove-kak-ekonomicheskaya-kategoriya>
19. Минина В. Н. Социология социальных проблем: аналитический обзор основных концепций // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.old.jourssa.ru/1998/3/minina.html>

20. Мойсеєнко Р. О. Аналіз стану захворюваності та поширеності захворювань у дітей в Україні за період 2011–2015 роки / Р. О. Мойсеєнко, О. О. Дудіна, Н. Г. Гойда // Современная педиатрия. – 2017. – 2 (82). – С. 17–27 // <http://medexpert.com.ua>
21. Мохов Д. Б. Социальная эксклюзия пенсионеров как объект социального управления / Д. Б. Мохов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dissercat.com/content/sotsialnaya-eksklyuziya-pensionerov-kak-obekt-sotsialnogo-upravleniya-po-materialam-g-novosi>
22. Наумова М. Сутність соціального підприємництва та його роль у соціально-економічному розвитку суспільства / М. Наумова // Україна: аспекти праці. Соціальна політика. – 2014. – № 4. – С. 34–39.
23. Павловський А. Бідні в багатій країні / Андрій Павловський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://lb.ua/blog/andriy_pavlovskiy/330415_bidni_bagatiy_kraini.html
24. Парфанович І. І. Соціальна діагностика: курс лекцій. – Тернопіль : ТДПУ, 2009. – 182 с.
25. Пикетти, Томас. Капитал в XXI веке / Пер. с англ. А. Дунаева. – М. : Ад Маргинем Пресс, 2015. – 592 с.
26. Полякова С. В. Бідність літніх людей в Україні: основні тенденції та рекомендації до політики / С. В. Полякова // Демографія та соціальна економіка. – 2017. – № 3 (31). – С. 113–123.
27. Порочный круг бедности [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ru.wikipedia.org/wiki/Порочный_круг_бедности
28. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про реформу охорони здоров'я в Україні» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 21, ст. 450) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-19>
29. Растет разрыв между богатыми и бедными: эксперт назвал 3 опасные тенденции для Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uifuture.org/ru/post/razryv-mezdu-bogatymi-i-bednymi-demograficeskie-pokazateli-ukrainy-2018_615
30. Реут А. Г. Еволюція житлових умов під впливом соціальних змін / А. Г. Реут // Демографія та соціальна економіка. – 2017. – № 3 (31). – С. 174–185.
31. Рєвнінцева О. В. Соціальне виключення: проблеми визначення та дослідження / О. В. Рєвнінцева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/.../08-Rev nizzeva.pdf?..
32. Социальная энциклопедия / За ред. А. П. Горкина и др. – М. : БРЭ, 2000. – 438 с.
33. Соціальна дезадаптація // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://liferules.com.ua/psihologiya/sotsialna-dezadaptatsiya-prichini-oznaki-vidi-korektsiya.html>
34. Стадник Л. А. Нові напрями кадрової політики та інформаційної підтримки при наданні медико-соціальної допомоги людям літнього віку / Л. А. Стадник. – V Національний конгрес геронтологів і геріатрів України. Тези. – К., –12–14

- жовтня 2010 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geront.kiev.ua/psid> и www.nbu.gov.ua/portal
35. Стиглиц Дж. Равные возможности – это наш национальный миф [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eot.su/node/15106>
36. Ткаченко Л. Три вершники демографічного апокаліпсиса. Основні тренди в Україні / Лідія Ткаченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dt.ua/macrolevel/tri-vershniki-demografichnogo-apokalipsisa-osnovni-trendi-v-ukrayini-259843.html>
37. Топішко Н. П. Соціальні ризики як чинник регулювання системи соціального захисту населення / Н. П. Топішко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : irbis-nbu.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...
38. Українці втричі менше забезпечені житлом, ніж передбачено світовими нормами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://tsn.ua/ukrayina/ukrayinci-vtrichi-menshe-zabezpecheni-zhitlom-nizh-peredbacheno-svitovimi-normami-778685.html>
39. Ченсел Л. Три мифа о неравенстве и глобализации / Лукас Ченсел [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hbr-russia.ru/biznes-i-obshchestvo/ekonomika/p26151/>
40. Чухно І. А. Окремі аспекти управління розвитком соціальної сфери регіону в сучасних умовах / І. А. Чухно // Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, Харків, 22–23 лютого 2017 р. / за заг. ред. В. П. Садкового. – Харків : Вид-во НУЦЗУ, 2017. – С. 135–137.
41. Шиделко А. В. Навчально-методичне видання з дисципліни: соціальні проблеми сучасного суспільства : курс лекцій для студентів гуманітарного факультету / А. В. Шиделко. — Львів : В-во УКУ, 2013. — 67 с.
42. Щербіна С. А. Проблеми забезпечення населення України доступним житлом в сучасних умовах / С. А. Щербіна, Д. П. Головань // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету науки. – 2014. – № 25. – С. 283 – 287.
43. Що таке соціальний пакет? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://biznesua.com.ua/shho-take-sotsialniy-paket/>
44. Як змінилася демографічна ситуація в Україні за 25 років незалежності. Інфографіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://tsn.ua/ukrayina/yak-zminilasya-demografichna-situaciya-v-ukrayini-za-25-rokiv-nezalezhnosti-infografika-709300.html>
45. Ярошенко С. Четыре социологических объяснения бедности (Опыт анализа зарубежной литературы) / С. Ярошенко // СОЦИС. – 2006. – №7. – С. 34–42.
46. Ясавеев И. «Социальная проблема» в социологическом лексиконе / И. Ясавеев // Социальная реальность. – 2006. – № 6. – С. 101–116.
47. American Social Problems. An Institutional Analysis /John E. Farley. Second Edition. New Jersey. 1992.
48. Blumer H. Social problems as collective behavior // Social problems. The University of California Press, 1971. – Vol. 18. – P. 298–306.

49. Case C. What is Social Problem? // Journal of Applied Sociology. 1924. 8: 268-273.
50. Constructionist Controversies: Issues in Social Problems Theory / Gale Miller, James A. Holstein. New York, 1993.
51. Contemporary Social Problems / Ed. Nisbet R., Merton R. New York, 1971.
52. Ellwood, Ch. A. The Social Problem: a Reconstructive Analysis. Rev. Ed. New York, 1919.
53. Five Families; Mexican Case Studies in the Culture of Poverty . Wiley, 1962 – P. 351.
54. Frank L.K. Social Problems // American Journal of Sociology. 1925. 30: 462-473.
55. Fuller R, Myers R. Some Aspects of a Theory of Social Problems American Sociological Review. 1941 a. 6: 24-32.
56. Fuller R. Social Theory and Social Problems // Social Forces. 1937. 15: 496-502.
57. Fuller R., Myers R. The Natural History of Social Problem // American Sociology Review. 1941 b. 6: 320-328.
58. Ibarra P. R., Kitsuse J. I. Contemporary Issues in Social Constructionism // Constructionist Controversies. Issues in Social Problems Theory / G. Miller, A. Holstein. New York. 1993.
59. Images of Issues: Typifying Contemporary Social Problems / Joel Best. New York, 1989.
60. Lemert E. Social Pathology. New York. 1951.
61. Merrill F.E. The study of Social Problems // American Sociology Review. 1948. 13: 251-259.
62. Michael Roberts. It's a long-term decline in the rate of profit – and I am not joking! <https://thenextrecession.wordpress.com/2015/06/01/theres-a-long-term-decline-in-the-rate-of-profit-and-i-am-not-joking/>
63. Social Problems // International Encyclopedia of Social Sciences / David L. Sills. New York - London. 1972. V.14.
64. Social Problems: A Critical Power-Conflict Perspective / Joe R. Feagin, Clairece Booher Feagin. Third edition. New Jersey, 1982.
65. Spector M., Kitsuse J. I. Constructing Social Problems. New York, 1987.
66. Waller W. Social Problems and the Mores // American Sociological Review. 1936. 1: 922-934.

Тема 6. Управління розвитком соціальної сфери територіальних громад

Мета теми: визначити основні напрями управлінням розвитком соціальної сфери

Навчальні цілі:

1. Розкрити сутність і значення концепції сталого розвитку для соціальної сфери.
2. Знати джерела фінансування соціальної сфери.
3. Визначати значимість соціального підприємництва для соціальної сфери.
4. Розуміти необхідність соціального партнерства як способу вирішення соціально-економічних проблем.

План семінару

1. Концепція сталого розвитку і соціальна сфера територіальних громад.
2. Зовнішні ефекти та управління ними.
3. Фінансування соціальної сфери.
4. Соціальне підприємництво як новий сектор економіки.

Питання для самостійного вивчення

1. Соціальне партнерство як спосіб вирішення соціально-економічних проблем.
2. Волонтерство та благодійництво.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Державне управління розвитком галузей соціальної сфери у країнах ЄС (країна на вибір).
2. Соціальне підприємництво як спосіб вирішення соціальних проблем (соціальний захист) у різних країнах світу (країна на вибір).

Практичне завдання:

1. Підготовка соціального проекту для вирішення проблеми молодіжного безробіття, для вирішення проблеми безробіття серед людей передпенсійного віку.
2. Обґрунтування соціальної ідеї (бізнес-план) для соціального підприємництва.

Основні терміни і поняття

Концепція сталого розвитку, зовнішні ефекти (екстерналії), позитивні зовнішні ефекти, негативні зовнішні ефекти, фінансування соціальної сфери, державне бюджетне фінансування соціальної сфери, державне позабюджетне фінансування соціальної сфери, недержавні джерела фінансування соціальної сфери, благодійництво, волонтерство, соціальне підприємництво, соціальне партнерство, соціальне страхування, амортизація ризиків у життєдіяльності людини.

Словник-довідник до теми 6

Благодійність – безкорисливе надання допомоги потребуючим, які не є пов'язаними з благодійником. Благодійність заснована як на волонтерській,

так і професійній діяльності благодійників, благодійних організацій та благодійних фондів, яка орієнтована на допомогу та покращення суспільства, окремих його верств чи осіб.

Благодійні фонди – недержавні організації, головною метою діяльності яких є здійснення благодійної діяльності в інтересах суспільства або окремих категорій осіб.

Видатки бюджету – фінансові кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків державного бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування.

Витрати державного бюджету – це видатки бюджету, в тому числі надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів.

Грошові трансферти – це різні види соціальної допомоги, компенсацій, надбавок, доплат та інших грошових виплат, що здійснюються у грошовій формі.

Державні видатки – це грошові відносини, що складаються при розподілі й використанні централізованих і децентралізованих фондів грошових ресурсів держави з метою фінансування витрат розширеного відтворення і задоволення інших суспільних потреб.

Державні доходи – це сума коштів, що мобілізується державою на забезпечення своєї діяльності; це частина грошових відносин з приводу розподілу і перерозподілу ВВП, що пов'язана з формуванням доходів одного з головних суб'єктів розподільних відносин – держави.

Державні фінанси – це сукупність розподільно-перерозподільних відносин, що виникають у процесі формування і використання фінансових ресурсів держави, призначених для забезпечення виконання державою покладених на неї функцій.

Доходи бюджету – класифікуються за такими розділами: 1) податкові надходження фінансів, 2) неподаткові надходження фінансів, 3) фінансові доходи від операцій з капіталом, 4) фінансові трансферти.

Екологічна складова сталого розвитку – сталий розвиток має забезпечувати цілісність біологічних і фізичних природних систем. Особливе значення має життєздатність екосистем, від яких залежить глобальна стабільність всієї біосфери. При цьому поняття «природних» систем і ареалів проживання розуміється широко, включаючи в них створене людиною середовище, наприклад, міста (територіальні громади). Основна увага приділяється збереженню здатності до самовідновлення і динамічної адаптації таких систем до змін, а не збереження їх у деякому «ідеальному» статичному стані. Деградація природних ресурсів, забруднення довкілля і втрата

біологічного розмаїття скорочують здатність екологічних систем до самовідновлення.

Економічний підхід до концепції сталого розвитку – заснований на теорії максимального потоку сукупного доходу Хікса-Ліндаля, який може бути утворений за умови, принаймні, збереження сукупного капіталу, за допомогою якого і формується цей дохід. Ця концепція передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів і використання екологічних – природо-, енерго- і матеріалозберігаючих технологій, включаючи видобуток і переробку сировини, виробництво екологічної продукції, мінімізацію, переробку і знищення відходів.

Європейська комісія – виділяє такі *основні сфери діяльності* соціальних підприємств: робоча інтеграція – навчання і працевлаштування людей з обмеженими можливостями, осіб, які опинилися в складних життєвих обставинах і безробітних; надання індивідуальних соціальних послуг у таких сферах, як охорона здоров'я, соцзахист, профнавчання, освіта, послуги з догляду за дітьми, послуги для людей похилого віку або допомога малозабезпеченим людям; місцевий розвиток депресивних/вразливих регіонів; інше, що включає переробку сміття, захист навколишнього середовища, спорт, мистецтво, культуру і збереження історичної спадщини, науку, дослідження та інновації, захист прав споживачів, аматорський спорт.

Капітальні трансферти – це невідплатні односторонні платежі органів управління, що не ведуть до виникнення або погашення фінансових вимог. Такі платежі спрямовуються на придбання капітальних активів, компенсацію втрат, пов'язаних із пошкодженням основного капіталу, або збільшення капіталу одержувачів бюджетних коштів. Капітальними трансфертами є лише платежі, які мають одноразовий і нерегулярний характер як для донора, так і для їх реципієнта. Кошти, що виділяються з бюджету як капітальні трансферти, завжди мають цільове призначення.

Натуральні трансферти – це пільги на використання певних видів послуг та оплату за них, а також безпосередньо соціальні послуги.

Неподаткові доходи бюджету – фінансові доходи від використання майна, що перебувають у державній власності; фінансові доходи від продажу майна, що перебувають у державній та комунальній власності; проценти і дивіденди, нараховані на частку майна, що належить державі в майні господарських товариств; фінансові доходи від платних послуг, що надаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також бюджетними установами; фінансові кошти, отримані в результаті застосування заходів громадянсько-правової, адміністративної і кримінальної відповідальності (штрафи, конфіскації, компенсації та інші суми примусового вилучення); інші неподаткові доходи.

Податкові фінансові доходи – формують основну частину бюджетного фонду держави: податки і збори, встановлені законодавством України.

Основні витрати домогосподарств – витрати на придбання споживчих товарів, оплату отриманих послуг трансферти (добровільні й обов'язкові). Податки з населення історично закладені в основі формування державних фінансів.

Основні доходи домогосподарств – це доходи від заробітної плати, продажу власного капіталу, землі, продукції підсобних господарств, доходи, одержані від здачі в оренду майна, відсотки на капітал, вкладений у банківські депозити, цінні папери тощо.

Склад державних фінансів – бюджети держави; централізовані й децентралізовані фонди цільового призначення; фінанси підприємств і організацій державної та комунальної форм власності; державний кредит; державне особисте і майнове страхування.

Соціальна складова сталого розвитку – орієнтована на людину і спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем, в тому числі, на скорочення числа руйнівних конфліктів між людьми. Важливим аспектом є справедливий розподіл благ, збереження культурного капіталу і різноманіття в глобальних масштабах. Для досягнення стійкості розвитку, сучасному суспільству доведеться створити ефективнішу систему ухвалення рішень, що враховує історичний досвід і заохочує плюралізм. Важливим є досягнення міжпоколінної справедливості. У рамках концепції людського розвитку людина є не об'єктом, а суб'єктом розвитку. Концепція сталого розвитку передбачає, що людина повинна брати участь у процесах, які формують сферу її життєдіяльності, сприяти прийняттю і реалізації рішень, контролювати їх виконання.

Соціальне партнерство – це категорія ринкового суспільства, яка виникає на певному рівні його зрілості разом з появою цивілізованого ринку праці та профспілок як представників працівників.

Соціальне партнерство – це система відносин між представниками працівників, роботодавців та органів державної влади, спрямована на узгодження інтересів сторін трудового договору з питань регулювання трудових відносин, а також з питань встановлення вищого рівня соціальних гарантій для трудящих.

Соціальне партнерство – це узгодження економічної і соціальної політики (особливо доходів і податків) між урядом, підприємцями і профспілками.

Соціальне партнерство в сфері праці – це система взаємовідносин між працівниками (представниками працівників), роботодавцями (представниками роботодавців), органами державної влади, органами місцевого самоврядування, яка спрямована на забезпечення узгодження інтересів працівників і роботодавців з питань регулювання трудових відносин та інших безпосередньо пов'язаних з ними відносин.

Соціальне підприємництво – це баланс соціальних цілей і комерційної складової, де гроші є не метою, а засобом досягнення соціальних цілей, що дозволяє підприємцю залишатися стійким і не залежним від постійних донорських вливань.

Соціальне підприємництво – це новаторська діяльність, яка спрямована на вирішення або пом'якшення соціальних проблем суспільства на умовах самоокупності та стійкості. Це бізнес-рішення соціальної проблеми, яку намагається вирішити соціальний підприємець. Відсутність соціальної проблеми означає відсутність соціального підприємництва.

Соціальні підприємства – це основні оператори соціальної економіки, в основі інтересів якої – добробут кожної людини. Але наскільки ці принципи зможуть вписатися і розвинути в українській олігархічній економічній системі – покаже час.

Сталий розвиток (Sustainable development) – це розвиток, при якому задоволення потреб нинішніх поколінь здійснюється без завдання шкоди для можливостей майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Це формулювання вперше з'явилося у 1987 р. у доповіді «Наше спільне майбутнє». Її підготувала Комісія ООН по навколишньому середовищу і розвитку, яку також називали Комісією Брунтланн (за ім'ям її керівника – Гру Харлем Брунтланн, політичної і громадської діячки Норвегії, яка зробила великий внесок у реалізацію концепції сталого розвитку. У формулюванні Комісії Брунтланн міститься ключова ідея сталого розвитку – баланс між поколіннями.

Трансферти населенню (поточні трансферти) – це виплата громадянам соціальної та матеріальної допомоги, а також надбавок, доплат та компенсацій у натуральному вигляді, що здійснюється, перш за все, для збільшення їх доходу. Такі платежі можуть бути спрямовані на збільшення доходу певної сім'ї чи особи або на компенсування певних видів витрат або втрат – наприклад, придбання продуктів харчування, оплату житлово-комунальних послуг чи проїзду у транспорті, придбання твердого чи рідкого побутового палива тощо. До цієї категорії належить соціальна допомога інвалідам, багатодітним сім'ям, стипендії, пенсії, путівки для оздоровлення чи лікування та інше.

Фінанси – узагальнюючий економічний термін, що означає як грошові кошти, фінансові ресурси, що розглядаються в їх створенні та русі, розподіл і використання, так і економічні відносини, зумовлені взаємними розрахунками між господарськими суб'єктами, рухом грошових коштів, грошовим обігом, використанням грошей. Фінанси охоплюють сукупність всіх видів грошових коштів у всьому різноманітті форм їх існування і русі. Інакше поняття «фінанси» можна визначити як кошти і фонди в найрізноманітніших видах і формах їх існування і руху (гроші, цінні папери, валюта та ін.).

Фінанси домогосподарств – це соціально-економічні грошові відносини з приводу формування та використання фондів фінансових ресурсів з метою задоволення особистих потреб громадян. Джерелом створення цих фондів є заробітна плата й інші джерела доходів кожного громадянина або його сім'ї.

Фінансові регулятори – це процеси розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів, грошових коштів, цінового регулювання. Ціни, податки, мита,

пільги, штрафи, санкції, дотації, субсидії, банківські кредитний і депозитний відсотки, тарифи і облікові ставки – все це складові елементи фінансового механізму.

Фінансові ресурси держави – включають 1) фінансові ресурси, що перебувають у розпорядженні органів державного управління: ресурси державного бюджету; ресурси місцевих бюджетів; цільові державні фонди; фінансові ресурси державних фінансових інституцій (національного банку, державних страхових органів, державних кредитних установ); 2) фінансові ресурси, що перебувають у розпорядженні господарських підприємств, установ і організацій різних форм власності та видів діяльності; 3) фінансові ресурси, що перебувають у розпорядженні населення (вклади, заощадження, депозити).

Фінансування соціальної сфери – здійснюється з таких джерел: 1) державний бюджет, що включає: державний бюджет; бюджети місцевого самоврядування; 2) державні позабюджетні фонди: Пенсійний фонд України; фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування; 3) недержавні джерела фінансування: приватні і суспільні благодійні фонди, кошти міжнародних, конфесійних та інших організацій.

Використана та рекомендована література до теми 6

1. Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 № 156-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/156-19>
2. Амоша О. І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О. І. Амоша // Економіст. – 2013. – № 6. – С. 28–32.
3. Григорьева Н. С. Социальные потребности и социальная политика в достижении благосостояния: роль международных организаций в реформе социальной сферы стран переходной экономики / Н. С. Григорьева / Государственное управление. Электронный вестник. Выпуск № 6. 10 августа 2013 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://e-journal.spa.msu.ru/images/File/grigorjeva.pdf>
4. Гулевская-Черныш А. Социальное предпринимательство: европейский взлет vs украинский реализм / Анна Гулевская-Черныш [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zn.ua/SOCIUM/socialnoe-predprinimatelstvo-evropeyskiy-vzlet-vs-ukrainskiy-realizm-278265_.html
5. Донченко К. Коли почнуть закривати школи у об'єднаних громадах / К. Донченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://biz.censor.net.ua/resonance/3077950/koli_pochnut_zakrivati_shkoli_u_obdnanih_gromadah
6. Козак К. Б. Структурно-логічна модель формування потенціалу соціальної політики ЄС / К. Б. Козак / Сб. матеріалів 40-ї наукової конференції ОНАХТ в двох частинах. Ч. 1. Науково-методологічні основи вдосконалення системи підготовки фахівців для харчової та зернопереробної промисловості, 2009, С. 87–89.

7. Лібанова Е. М. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки // Демографія та соціальна економіка, 2018, 2(33), С. 11–26.
8. Макаров И. Устойчивое развитие: как победить бедность и сохранить природные ресурсы / И. Макаров [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://postnauka.ru/faq/72761>
9. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про реформу охорони здоров'я в Україні» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 21, ст. 450) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-19>
10. Розвиток соціальної сфери територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» ; за ред. С. Л. Шульц. – Львів, 2018. – 140 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
11. Семикіна М. В. Інноваційна праця в конкурентному середовищі: загальна методологія, мотиваційні основи регулювання : [монографія] / М. В. Семикіна, Л. А. Коваль. – Кіровоград : «Степ», 2012. – 212 с.
12. Сирота Н. М. Идеологии и идеологические течения: классическое наследие и современность / Сирота Н. М. / М. : МиК. – 2009. – С. 256–257.
13. Сиченко В. В. Інструментарій державного регулювання соціальної сфери країн Європейського Союзу / В. В. Сиченко, О. О. Сиченко // Наукові праці Чорноморського державного університету Серія : Державне управління, 2015, Т. 263, Вип. 252, С. 122–129. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2015_263_252_23
14. Соціальне партнерство [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.grandars.ru/college/sociologiya/socialnoe-partnerstvo.html>
15. Сталий розвиток [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Сталий_розвиток
16. Управління соціальним і гуманітарним розвитком : навч. посіб. / [авт. кол. : В. А. Скуратівський, В. П. Трощинський, П. К. Ситник та ін.] ; за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського : у 2 ч. – К. : НАДУ, 2009. – Ч. 1. – 456 с.
17. Чухно І. А. Окремі аспекти управління розвитком соціальної сфери регіону в сучасних умовах / І. А. Чухно // Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, Харків, 22–23 лютого 2017 р. / за заг. ред. В. П. Садкового. – Харків : Вид-во НУЦЗУ, 2017. – С. 135–137.
18. Шевченко Л. Волонтери с деньгами: как работает социальное предпринимательство в Украине? / Лев Шевченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ubr.ua/business-practice/own-business/volontery-s-dengami-kak-rabotaet-socialnoe-predprinimatelstvo-v-ukraine-366210>
19. Dumon J.-P. Les systemes de protection sociale en Europe. / J.-P. Dumon / Paris: Economica, 2008. P. 126.
20. Etzioni A. Behavioral Economics: Toward a New Paradigm / Etzioni A. // American Behavioral Scientist, № 55 (8), P. 99.

Тема 7. Модернізація управління соціальною сферою територіальних громад

Мета теми: розуміти необхідність модернізації управління функціонуванням соціальної сфери

Навчальні цілі:

1. Розуміти сутність, необхідність і значення модернізації управління функціонуванням соціальної сфери
2. Визначати напрями модернізації управління соціальною сферою.
3. Аналізувати програмно-проектний підхід до управління соціальної сфери.

План семінару

1. Необхідність модернізації управління функціонуванням соціальної сфери територіальних громад.
2. Адресність заходів соціальної підтримки.
3. Програмно-цільовий підхід в управлінні соціальною сферою.
4. Програмні підходи до розвитку системи охорони здоров'я.
5. Застосування програмно-проектного підходу до системи освіти.
6. Програми підвищення рівня і якості життя населення територіальних громад.

Питання для самостійного вивчення

1. Впровадження інноваційних технологій у соціальній сфері.
2. Програмні заходи зі сприяння зайнятості та працевлаштування жителів територіальних громад.
3. Ризики реалізації програмного підходу.
4. Соціальна підтримка інвалідів та інших осіб з обмеженими можливостями, сімей з дітьми, молоді та інших категорій населення з особливим статусом у рамках програмного підходу.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Програми боротьби з безробіттям у різних країнах світу (країна на вибір).
2. Медичне страхування в Україні: стан, проблеми, перспективи.
3. Реформа системи освіти в Україні: соціально-економічні наслідки у короткій і довгій перспективі.

Практичне завдання:

1. Підготовка соціального проекту (пропозицій) для вирішення соціально-економічної проблеми (проблема на вибір) людини, групи людей, жителів територіальної громади (ОТГ).

Основні терміни і поняття

Модернізація, оптимізація, стандартизація, інноваційні технології, ринок послуг, адресність заходів соціальної підтримки, перевірка нужденності, інформаційні технології, програмно-цільовий підхід, ризики програмного підходу, ефективність програмного підходу, соціальний проект, медичне страхування, реформа освіти, особи з обмеженими можливостями, категорії населення з особливим статусом.

Словник-довідник до теми 7

Анкетування – різновид опитування, що полягає в отриманні інформації шляхом письмової відповіді респондентів на пропонований перелік запитань.

Аплікаційна форма – перелік питань та завдань, на які потрібно сформулювати чіткі відповіді та дати необхідну інформацію. Аплікаційна форма складається з двох основних блоків: відомості про організацію, яка подає проект; текст проекту.

Державна політика зайнятості – передбачає розроблення програм сприяння зайнятості, які можуть охоплювати як окремі категорії населення, передусім маргінальні групи: молодь, жінок, інвалідів, так і специфічні випадки загрози безробіття, зумовлені економічною або іншою ситуацією (демографічним, політичним, стихійним лихом тощо).

Модернізаційна тенденція у сфері фінансування вищої освіти – полягає у відмові від однократного виділення сум, не пов'язаних безпосередньо з кількістю студентів, а орієнтується на три основні підходи. Перший передбачає, що фінансування відбувається відповідно до вартості навчання, другий базується на нормативному фінансуванні навчання однієї особи, третій підпорядковує фінансування освіти отриманим результатам. Вважаємо, що вітчизняна вища освіта потребує переходу до інтегрованої моделі фінансування освіти, елементами якої мають бути багатоканальне державне фінансування вищої освіти, кредитування навчання у вищих навчальних закладах, підтримка економічних суб'єктів, які оплачують навчання самостійно. Результатом застосування такої моделі має бути ефективна взаємодія та розподіл відповідальності за фінансування цієї системи між державою, сім'ями, працедавцями.

Модернізація – сукупність технологічних, економічних, соціальних, культурних, політичних змін, реформ, спрямованих на вдосконалення та оновлення, надання сучасних властивостей суспільній системі, галузям і сферам системи життєдіяльності, обладнанню тощо в цілому або частково.

Модернізація – це процес зміни будь-яких об'єктів, надання їм сучасних властивостей, які відповідають вимогам часу. Процес удосконалення за допомогою регулярно поновлюваного обладнання, проведення реформ, соціальних поглядів, культури. Модернізація буває економічна, політична, культурна та соціальна.

Модернізація вищої освіти – це проект соціального характеру, спрямований на її інваріантний розвиток із максимальним урахуванням індивідуальних потреб саморозвитку і самореалізації особистості, що є втіленням змісту модернізації вищої освіти.

Модернізація соціальна – це сукупність економічних, демографічних, психологічних і політичних змін, що зазнають суспільства традиційного типу в процесі його трансформації в суспільство сучасного типу.

Моніторинг – це безперервне стеження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату, а також прогнозування та запобігання критичним ситуаціям.

Моніторинг – це дослідження, а саме: повторюване дослідження, яке реалізується в сукупності кількох досліджень (за єдиним планом/алгоритмом, інструментарієм), в послідовності (через визначені проміжки часу) та з метою отримання результатів, які характеризують динаміку змін (об'єкта) протягом періоду дослідження.

Моніторинг – це постійний, систематичний збір інформації дослідницькими методами з метою спостереження за ходом розвитку якогось соціального явища або процесу і його прогнозування.

Моніторинг – це процес постійного накопичення інформації з усіх аспектів проекту з метою визначення процесу виконання та закінчення запланованих змін, а також відносно їх сприяння досягненню поставлених цілей.

Моніторинг – це процес спостереження за виконанням запланованих дій та заходів з метою їх коригування, мінімізації негативних наслідків, непередбачуваних ситуацій.

Моніторинг – це процес спостереження за плануванням та виконанням запланованих дій та заходів з метою коригування, оцінки, ефективного використання коштів, досягнення запланованої мети, мінімізації негативних наслідків, визначення можливостей розвитку та/або повторення проекту.

Моніторинг – це систематичний збір і обробка інформації, яка може бути використана для поліпшення процесу прийняття рішень, а також для інформування громадськості.

Опитування – спосіб отримання інформації про суб'єктивний світ людей, їх нахили, судження, мотиви діяльності. Різновидом опитування є *інтерв'ю*, яке проводиться у формі бесіди по чітко визначеному плану. Вони бувають дистанційні (телефонне інтерв'ю) та очні (безпосереднє спілкування учасників інтерв'ю).

Оцінка економічної ефективності соціального проекту – полягає в аналізі інформації щодо витрат на різних етапах проекту та їх співвіднесенні з отриманими результатами проекту.

Планування – встановлення переліку та порядку заходів по реалізації проекту.

Принцип верифікації соціальної інформації – це встановлення її достовірності та перевірки за допомогою інших дослідницьких процедур чи джерел інформації.

Принцип об'єктивності – це правдивий, неупереджений аналіз та оцінка різних соціальних явищ, що виключає як суб'єктивні викривлення в інтерпретації отриманих результатів діагностування (наприклад, стереотипи, упередження, життєвий досвід спеціаліста), так і вплив зовнішніх факторів (наприклад, тиск зацікавлених осіб, начальства, представників ЗМІ тощо).

Програма – зміст і план діяльності; розроблений комплекс завдань та заходів, який спрямовано на досягнення певної мети; засіб поетапної організації діяльності щодо розгортання певного змісту, а також з реалізації конкретних процедур.

Програма – це сукупність проектів і/або різних заходів, об'єднаних спільною метою і умовами їх виконання, а проект – сукупність завдань і заходів, спрямованих на досягнення запланованої у програмі мети.

Програмно-цільовий метод - метод ув'язування цілей плану соціально-економічного розвитку з комплексом економічних, соціальних, науково-технічних і виробничих заходів і ресурсами територіальної громади, що забезпечують їх виконання. Розвиток і використання програмно-цільового методу зумовлено поглибленням суспільного поділу праці і посиленням кооперації різних виробничих ланок національної економіки, регіону, територіальної громади, які беруть участь у реалізації суспільних цілей розвитку.

Програмно-цільовий метод – це метод розробки планових рішень великих проблем національної економіки, регіону, територіальної громади. Сутність його полягає у виборі і обґрунтуванні основних цілей соціального, економічного і науково-технічного розвитку, а також розробці системи заходів щодо їх досягнення у визначені терміни при збалансованому забезпеченні ресурсами.

Проект – сукупність скоординованих дій із певними точками відліку та закінчення з метою досягнення певних цілей із встановленими строками, витратами та параметрами виконання.

Проект – це своєрідний локальний план дій, орієнтований на подолання чи профілактику різних проблем шляхом отримання змістовних та структурних змін в соціокультурному середовищі та основних сферах життєдіяльності особистості.

Проект – це сукупність взаємопов'язаних дій з чітко визначеними датами початку та завершення роботи, які потребують залучення спеціалістів та ресурсів з метою досягнення певних цілей організації.

Проект (від лат. projectus, «кинутий уперед») – сукупність документів (розрахунків, креслень, макетів тощо) для зведення споруд, виготовлення машин, приладів; попередній текст якого-небудь документа, що виноситься на обговорення, затвердження; задуманий план дій, намір; образ наміченого до створення об'єкту, поданий у вигляді його опису, обґрунтувань, схем, кількісних показників; окремих заходів із певними завданнями, які обмежені вимогами щодо часу, витрат, результатів.

Проектний цикл («життєвий цикл проекту») – період часу з моменту розробки проекту до його реалізації.

Проектування – це визначення версій чи варіантів розвитку або зміни певного явища чи об'єкту; конструювання варіантів оптимального майбутнього стану об'єкту; форма випереджального відображення і перетворення дійсності, спрямована на конструювання системи параметрів майбутнього матеріального об'єкту чи якісно нового його стану; прийняття рішень в умовах невизначеності.

Процес проектування – складається з трьох етапів: дивергенції (розширення меж проектної ситуації з метою забезпечення простору для пошуку рішень), трансформації (створення принципів та концепцій), конвергенції (вибір оптимального варіанту рішення із множини альтернатив).

Процес управління проектними ризиками – передбачає виконання таких процедур: планування управління ризиками (вибір підходів і планування діяльності з управління ризиками проектними); ідентифікація ризиків (визначення ризиків, здатних вплинути на проект, документування їх характеристик); якісна оцінка ризиків (якісний аналіз ризиків і умов їх виникнення з метою визначення їх впливу на успіх проекту); кількісна оцінка (кількісний аналіз імовірності виникнення і впливу наслідків ризиків на проект); планування реагування на ризики (визначення процедур і методів щодо послаблення негативних наслідків ризикових подій і використання можливих переваг); моніторинг і контроль ризиків (моніторинг ризиків, визначення ризиків, що залишаються, виконання плану управління проектними ризиками та оцінка ефективності дій з мінімізації ризиків).

Реформа соціальна (від лат. *Reformo* – перетворюю, англ. *reform social*; нім. *Sozialreform*, фр. *reforme sociale*) – перетворення, зміна, переоблаштування якоїсь сторони суспільного життя (порядків, інститутів, установ), що не знищує основ існуючої соціальної структури.

Ризики проекти – ймовірний рівень втрат організацією частини своїх ресурсів або поява додаткових витрат під час реалізації проекту.

Середовище проекту – це зовнішні та внутрішні чинники впливу на його підготовку і реалізацію.

Соціальна діагностика – здійснюється за допомогою певного діагностичного інструментарію, що, в переважній більшості, є сукупністю різних соціологічних та статистичних методів.

Соціальна діагностика – це визначення соціальних проблем та їх причин, котрі створюють складні життєві ситуації для індивіда, сім'ї, окремих груп.

Соціальна діагностика – це процес наукового виявлення та вивчення причинно-наслідкових зв'язків і взаємостосунків у суспільстві, що характеризують його соціально-економічний, культурно-правовий, морально-психологічний, медико-біологічний та санітарно-екологічного стану.

Соціальна програма – розділ державних планів економічного та соціального розвитку, який визначає основні цілі та завдання, які належать до соціальної сфери та які мають бути виконані в запланований період, а також головні

засоби та шляхи їх здійснення; сукупність, система соціальних заходів, спрямованих на вирішення певної соціальної проблеми.

Соціальне замовлення – це комплекс організаційно-правових заходів, які спрямовані на вирішення соціальної проблеми у межах окремої адміністративно-територіальної одиниці, який здійснюється некомерційними організаціями за рахунок коштів бюджету та інших джерел на основі соціального контракту з органами державної влади чи місцевого самоврядування. При цьому вирішення соціальних проблем здійснюється, як правило, за допомогою цільових соціальних програм (соціальних проектів), а виконавець соціального замовлення визначається на конкурсній основі.

Соціальне проектування – це науково-теоретична і одночасно практична діяльність по створенню проектів розвитку соціальних систем, інститутів, об'єктів на основі соціального передбачення, прогнозування та планування їх соціальних якостей і властивостей.

Соціальні ініціативи – діяльність різних організацій, об'єднаних ідеєю соціальної активності, турботи про навколишній світ і перетворення його засобами соціальних проектів.

Соціальні проекти – можуть бути спрямовані на: створення умов для розвитку соціальності суб'єкта(особистості, групи); самореалізації особистості в основних сферах її життєдіяльності; забезпечення сприятливих умов для соціалізації особистості в різних сферах соціального середовища; вирішення чи мінімізацію несприятливих умов соціалізації особистості.

Спостереження – один з емпіричних методів дослідження, який полягає в безпосередньому та цілеспрямованому сприйнятті оточуючої дійсності. В соціальній роботі воно здебільшого використовується для збору інформації про поведінку конкретної людини чи певної групи.

Управління проектом – це діяльність, спрямована на реалізацію проекту з максимально можливою ефективністю при заданих обмеженнях щодо часу, коштів (ресурсів) і якості кінцевих результатів.

Управління проектом – це процес керівництва й координації людськими та матеріальними ресурсами протягом життєвого циклу проекту шляхом застосування сучасних методів і технік управління та мінімізації ризиків для досягнення визначених у проекті результатів.

Учасники соціального проекту – *замовник* (фізична чи юридична особа, яка вкладає (інвестує) кошти і приймає рішення щодо термінів проекту, його вартості, контролю якості тощо); *виконавець* (організація, яка бере на себе зобов'язання щодо реалізації проекту відповідно договору/ контракту з замовником); *керівник проекту* (менеджер проекту) – фізична особа, який виконавець делегує повноваження з управління роботами за проектом; *проектна команда* – група осіб, яка організовується на період реалізації проекту.

Фандрейзинг – це комплекс заходів, що включає набір спеціальних технологій, методик і засобів, спрямований на пошук фінансування, необхідного для

забезпечення діяльності організації, зокрема реалізацію і неприбуткових проектів.

Фінансове обґрунтування проекту – має містити базові розрахунки необхідних коштів, фіксувати їх джерела.

Фокус-група – це групове інтерв'ю, яке проходить у формі групової дискусії і спрямоване на отримання від її учасників «суб'єктивної інформації» про те, як вони сприймають певні суспільні події та явища.

Чинники внутрішнього середовища проекту – стиль керування, відносини між учасниками проектної команди, професіоналізм цієї команди, засоби комунікації.

Чинники зовнішнього середовища проекту – а) політичні (політична підтримка проекту державою, міжнаціональні та міждержавні відносини); б) економічні (рівень оподаткування, страхові гарантії, умови підприємницької діяльності та регулювання цін, рівень інфляції, стабільність національної валюти тощо); в) суспільні (умови й рівень життя населення, рівень освіти, соціальні гарантії та пільги, свобода слова, рівень розвитку місцевого самоврядування тощо); г) правові (стабільність законодавства, дотримання прав людини тощо); д) науково-технічні (рівень розвитку фундаментальних і прикладних наук, інформаційних і промислових технологій, транспортної інфраструктури, зв'язку, телекомунікацій тощо); е) культурні (рівень освіченості населення, релігійна ситуація, історико-культурні традиції тощо); є) природні (кліматичні умови, природні ресурси, стан навколишнього середовища тощо).

Використана та рекомендована література до теми 7

- 1 Arrow K. Social Choice and Individual Values, 2 nd ed. (New York: Wiley, 1963).
- 2 Baumol W.J., Bowen W.G., Performing Arts: The Economic Dilemma. The Twentieth Century Fund. New York, 1966.
- 3 Безпалько О. В. Соціальне проектування. Навчальний посібник. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Ін-т психології та соц. педагогіки, 2010. – 127 с.
- 4 Бланкарт Шарль. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Пер. з нім. С. І. Терещенко та О. О. Терещенка; Передмова та наук. редагування В. М. Федосова. – К.: Либідь, 2000. – 654 с.
- 5 Гринберг Р. С., Рубинштейн А. Я. К общей теории социальной экономики / Труды научного семинара “Неизвестная экономика”. – Вып. 6. – М. : ЦЭМИ РАН, 1998. – 30 с. <http://www.riocenter.ru>.
- 6 Грицюк Ю. І., Жабич М. Р. Управління ризиками реалізації програмних проектів. Науковий вісник НЛТУ України. 2018, т. 28, № 1. С. 150–162.

- 7 Економічна теорія. Посібник вищої школи / Під загальною редакцією Воробйова Є.М. – Харків–Київ, 2003. – 704 с.
- 8 Задорожний Г. В. Соціальний економіст в епоху ментальної еволюції // Соціальна економіка, 2002, № 1–2, С. 161–179.
- 9 Місцеві ініціативи та залучення громадськості до здійснення місцевого самоврядування. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Карий О. І., Панас Я. В./ Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 176 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [hҀp://auc.org.ua/page/navchalni-posibniki-dlya-organiv-mistsevogo-samovryaduvannya](http://auc.org.ua/page/navchalni-posibniki-dlya-organiv-mistsevogo-samovryaduvannya)
- 10 Мэнкью Н. Г. Принципы экономики. – СПб : Питер Ком, 1999. – 784 с.
- 11 Найкращі соціальні проекти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forum.o2.ua>
- 12 Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко / Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 256 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [hҀp://auc.org.ua/page/navchalni-posibniki-dlya-organiv-mistsevogo-samovryaduvannya](http://auc.org.ua/page/navchalni-posibniki-dlya-organiv-mistsevogo-samovryaduvannya)
- 13 Рекомендації з підготовки проектів розвитку територіальних громад (Асоціація міст України в рамках проекту «Розробка курсу на зміцнення місцевого самоврядування в Україні» (ПУЛЬС), за підтримки USAID) : Посібник. – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2016. – 148 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [hҀp://auc.org.ua/page/navchalni-posibniki-dlya-organiv-mistsevogo-samovryaduvannya](http://auc.org.ua/page/navchalni-posibniki-dlya-organiv-mistsevogo-samovryaduvannya)
- 14 Розвиток соціальної сфери територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації / ДУ«Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» ; за ред. С. Л. Шульц. – Львів, 2018. – 140 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
- 15 Сен А. Развитие как свобода // Пер. с англ. под. ред. и с послеслов. Р.М. Нуреева. – М.: Новое издательство, 2004. – 432 с.
- 16 Скоров Г. Капитализму XXI века предстоит решать труднейшие задачи // Мировая экономика и международные отношения, 2003, № 2, С. 3–8.
- 17 Словарь современной экономической теории Макмиллана. – М.: ИНФРА–М, 1997. – 608 с.
- 18 Стігліц, Джозеф Е. Економіка державного сектора / Пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. – К.: Основи, 1998. – 854 с.
- 19 Фандрейзинг. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / О. Кобзарев / Асоціація міст України – К., ТОВ

- «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 84 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://auc.org.ua/page/navchalni-posibniki-dlya-organiv-mistseвого-samovgyaduvannya>
- 20 Фукуяма Ф. Великий разрыв / Ф. Фукуяма; Пер. с англ. под общ. ред. А.В. Александровой. – М.: ООО “Издательство АСТ”, 2003. – 474 с.
- 21 Шкуро В. Типологія соціальних проєктів / В. Шкуро // Вісни Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Психологія. Педагогіка. Соціальна робота, 2012, № 6, С. 81–83.
- 22 Щетинин В. Человеческий и вещественный капитал: общность и различие // Мировая экономика и международные отношения, 2003, № 8, С. 55–61.
- 23 Яковенко И., Гороховец Е., Дробович А. Почему социальные реформы начаты именно сейчас? // Зеркало недели, 15.09.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zn.ua/internal/socialnye-reformy-pravitelstva-riski-ili-polza-260167.html>
- 24 Яковенко Л. І., Пащенко О. В. Економічні основи модернізації вищої освіти в умовах становлення економіки знань / Лариса Іванівна Яковенко, Олександр Володимирович Пащенко. – Полтава : Скайтек, 2011. – 216 с.

Орієнтовні тестові завдання до курсу «Економіка та управління територіальними громадами»

1. Парето-оптимум – означає, що:

- А) існує нерівномірний розподіл інформації про товар між сторонами угоди;
- Б) існує ситуація, коли одним учасникам ринку доступна важлива інформація, а іншим зацікавленим особам – ні;
- В) ресурси розподілені оптимально, якщо ніхто не може покращити свого становища, не погіршуючи становища іншого;
- Г) частина вигод або витрат, отриманих від будь-якої діяльності або фактором виробництва, дістається стороннім особам.

2. Характеристикою соціально-демократичної моделі соціальної політики є:

- А) мінімальна роль державних структур у реалізації соціальної політики;
- Б) максимальний рівень соціального патерналізму держави й мінімальна соціальна відповідальність людини;
- В) запровадження соціального страхування під державним наглядом;
- Г) орієнтація значної частини соціальної допомоги на добродійність.

3. Соціальна сфера – це:

- А) область економіки, яка безпосередньо пов'язана із соціальними явищами;
- Б) сукупність галузей, підприємств, організацій, які безпосередньо пов'язані і визначають спосіб та рівень життя людей, їх добробут, споживання;
- В) економічні об'єкти, процеси і види економічної діяльності, які стосуються способу, рівня та якості життя людей, споживання ними матеріальних і духовних благ, задоволення кінцевих запитів і потреб окремої людини, сім'ї, колективів, груп, суспільства у цілому;
- Г) всі відповіді правильні.

4. Чисті суспільні блага мають ознаки:

- А) відсутні виключення і суперництво;
- Б) відсутнє виключення і наявне суперництво;
- В) наявне виключення і відсутнє суперництво;
- Г) наявні виключення і суперництво.

5. Суспільний сектор ринкової економіки представляє собою:

- А) сукупність інституційних одиниць, які мають подібні інтереси, функції та джерела фінансування, що обумовлює подібність їхньої економічної поведінки
- Б) сукупність ресурсів, які знаходяться у безпосередньому розпорядженні держави і використовуються нею як специфічним суб'єктом економічної активності;
- В) сукупність інституційних одиниць, основною діяльністю яких є виробництво ринкових товарів або надання нефінансових послуг;

Г) об'єднання юридичних осіб, для яких основною діяльністю є виконання функцій законодавчої, виконавчої або судової влади стосовно інших інституційних одиниць в межах певної території.

6. Г. Беккер (автор теорії людського капіталу):

- А) аналізував показники, які охоплюють весь життєвий цикл людини (довічні заробітки), а не поточні показники;
- Б) виділив «капітальні», інвестиційні аспекти в поведінці агентів на ринку праці;
- В) визнав людський час ключовим економічним ресурсом;
- Г) всі відповіді правильні.

7. Е. Енгель (закон Енгеля) стверджував, що:

- А) зі зростанням доходу частка витрат на харчування зменшується;
- Б) зі зростанням доходу частка витрат на харчування зростає;
- В) зі зменшенням доходу частка витрат на харчування зменшується;
- Г) з будь-якими змінами доходу частка витрат на харчування не змінюється.

8. Стадії розвитку соціальних проблем:

- А) виникнення, усвідомлення, легітимізація, мобілізація, формування офіційного плану дій, реалізація офіційного плану дій;
- Б) усвідомлення, виникнення, мобілізація, легітимізація, формування офіційного плану дій, реалізація офіційного плану дій;
- В) легітимізація, усвідомлення, виникнення, формування офіційного плану дій, мобілізація, реалізація офіційного плану дій;
- Г) формування офіційного плану дій, усвідомлення, виникнення, мобілізація, легітимізація, реалізація офіційного плану дій.

9. Найбільш значущим чинником, що зумовлюють деформації в суспільстві,

Е. Дюркгейм вважав:

- А) процеси децентралізації та федералізації;
- Б) процеси урбанізації та індустріалізації;
- В) процеси модернізації та неолібералізації;
- Г) процеси інституціоналізації.

10. 3 позиції теорії силового конфлікту причинами соціальних проблем виступають:

- А) конфлікти, соціальна структура, інтереси, влада, контроль, панівні групи, ідеологія;
- Б) життєві стандарти, легітимні правила поведінки, межі відхилень від прийнятих стандартів правил;
- В) процеси дезінтеграції;
- Г) концентрація багатства і влади, класова, расова і гендерна нерівність, експлуатація, дискримінація, колоніалізм.

11. Соціал-дарвінізм тлумачить суспільне життя з точки зору:

- А) природного відбору;
- Б) боротьби за існування, соціальних конфліктів;
- В) дії стихії економічних сил, особистої відповідальності за власне життя;
- Г) всі відповіді правильні.

12. Порочне коло зубожіння – це:

- А) концепція взаємопов'язаних факторів, що пояснює слаборозвиненість окремих економічних агентів, регіонів і країн;
- Б) проблема країн, що розвиваються, коли низький рівень доходу на душу населення не дозволяє здійснювати заощадження та інвестиції на рівні, необхідному для досягнення мінімального темпу економічного зростання;
- В) проблема відсталих економік, які не можуть інвестувати у розвиток освіти і профпідготовки кадрів, що призводить до низького рівня кваліфікації робочої сили, низької продуктивності праці та сприяє відсталості економіки, яка знову не може виділити достатньо коштів для подолання існуючої тенденції;
- Г) всі відповіді правильні.

13. Ознаки соціального ризику:

- А) мають об'єктивний характер, наступають незалежно від волі особи;
- Б) їх виникнення завжди впливає на рівень і якість життя людини;
- В) є підставою для призначення соціального забезпечення;
- Г) всі відповіді правильні.

14. Соціальний проект – це:

- А) особлива форма організації діяльності, що сприяє досягненню соціально значущого результату у встановлені терміни за допомогою заздалегідь визначеної послідовності і способів дій;
- Б) проект, який пов'язаний з вирішенням проблем людини, сім'ї, суспільства;
- В) сконструйоване ініціатором проекту соціальне нововведення, метою якого є створення, модернізація або підтримання в зміненому середовищі матеріальної або духовної цінності, вплив якого на людей визнається позитивним за своїм соціальним значенням;
- Г) всі відповіді правильні.

15. Фінансування соціального захисту населення здійснюється з таких джерел:

- А) державний бюджет;
- Б) державні позабюджетні фонди;
- В) недержавні джерела фінансування;
- Г) всі відповіді правильні.

Питання для підсумкового контролю з курсу «Економіка та управління територіальними громадами»

1. «Провали» ринку та необхідність державного втручання в економіку.
2. Моделі соціальної держави.
3. Моделі соціальної політики.
4. Справедливість, нерівність, розподіл і суспільний добробут.
5. Рівень і якість життя населення.
6. Соціально-економічні функції держави.
7. «Фіаско» держави (уряду).
8. Соціальна політика як складова державної економічної політики.
9. Основні напрями соціальної політики.
10. Соціальний захист як механізм реалізації соціальної політики. Види соціального захисту.
11. Місце і роль соціальної сфери у системі життєзабезпечення населення територіальних громад.
12. Соціальна сфера і суспільні блага. Виробництво та надання суспільних благ.
13. Суспільні блага: принципи невиключеності та неконкурентності.
14. Зовнішні ефекти (екстерналії) та управління ними.
15. Концепція розвитку соціальної сфери: концепція базових потреб.
16. Концепція розвитку соціальної сфери: теорія людського капіталу.
17. Концепція розвитку соціальної сфери: концепція якості життя.
18. Основні галузі та групи соціальної сфери.
19. Показники охорони здоров'я та медичних послуг.
20. Показники функціонування мережі освітніх закладів.
21. Показники зайнятості населення і безробіття.
22. Показники доходів і витрат населення. Показники бідності.
23. Показники розвитку сфери культури і мистецтва.
24. Показники досягнутого рівня освіти населенням та доступу населення до професійної освіти.
25. Вимір рівня економічного та соціального добробуту.
26. Повноваження органів місцевого самоврядування у галузі житлово-комунального господарства, громадського харчування, транспорту та зв'язку.
27. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту.
28. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення.
29. Повноваження територіальних громад у галузі бюджету, фінансів та цін.
30. Організаційні структури: управління житлово-комунального господарства, відділ з питань транспортних перевезень та зв'язку.
31. Організаційні структури: управління освіти, управління охорони здоров'я, управління у справах сім'ї, молоді та спорту, управління культури.

32. Організаційні структури: управління праці та соціального захисту населення.
33. Законодавче забезпечення управління соціальною сферою органами місцевого самоврядування в Україні.
34. Соціальні проблеми: сутність та види.
35. Теорії соціальних проблем.
36. Стан дитинства як соціально гостра проблема сучасного українського суспільства: стан здоров'я, дезадаптація, відхилення.
37. Покоління людей похилого віку: проблема соціально-економічної нерівності.
38. Демографічні проблеми: світові, вітчизняні і регіональні загрози.
39. Забезпеченість житлом як соціально гостра проблема.
40. Проблема соціальної виключеності (ексклюзії) в територіальній громаді.
41. Стан здоров'я та спосіб життя працюючих громадян як соціально гостра проблема.
42. Бідність як соціальна проблема, підходи до тлумачення «бідності».
43. Соціальні ризики і система соціального страхування.
44. Концепція сталого розвитку і соціальна сфера територіальних громад.
45. Фінансування соціальної сфери.
46. Соціальне підприємництво як новий сектор економіки.
47. Соціальне партнерство як спосіб вирішення соціально-економічних проблем.
48. Волонтерство та благодійництво у територіальних громадах.
49. Модернізація управління функціонуванням соціальної сфери територіальних громад.
50. Адресність заходів соціальної підтримки.
51. Програмно-цільовий підхід в управлінні соціальною сферою.
52. Програмні підходи до розвитку системи охорони здоров'я.
53. Застосування програмно-проектного підходу до системи освіти.
54. Програми підвищення рівня і якості життя населення територіальних громад.
55. Впровадження інноваційних технологій у соціальній сфері.
56. Програмні заходи зі сприяння зайнятості та працевлаштування населення територіальних громад.
57. Ризики реалізації програмного підходу.
58. Соціальна підтримка інвалідів та інших осіб з обмеженими можливостями у рамках програмного підходу.
59. Соціальна підтримка сімей з дітьми у рамках програмного підходу.
60. Соціальна підтримка молоді та інших категорій населення з особливим статусом у рамках програмного підходу.

Рекомендована література

Основна:

1. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Шарль Бланкарт / Пер. з нім. С. І. Терещенко та О. О. Терещенка; Передмова та наук. редагування В. М. Федосова. – К.: Либідь, 2000. – 654 с.
2. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні: Монографія [Електронний ресурс] / О. В. Макарова; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – К., 2015. – 244 с. – Режим доступу: http://www.idss.org.ua/monografii/2015_Makarova.pdf
3. Стігліц, Джозеф Е. Економіка державного сектора / Пер. з англ. А. Олійник, Р. Сільський. – К.: Основи, 1998. – 854 с.
4. Розвиток соціальної сфери територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; за ред. С. Л. Шульц. – Львів, 2018. – 140 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
5. Шиделко А. В. Навчально-методичне видання з дисципліни: соціальні проблеми сучасного суспільств: курс лекцій для студентів гуманітарного факультету / А. В. Шиделко. — Львів: В-во УКУ, 2013. – 67 с.

Додаткова:

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
2. Аналітична записка «Аналіз соціальних ризиків реформування української системи охорони здоров'я» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2867/> Національний інститут стратегічних досліджень
3. Аналітична записка «Ефективні інструменти державної політики соціального вирівнювання добробуту населення в Україні в умовах обмеження ресурсів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2851/> Національний інститут стратегічних досліджень
4. Аналітична записка «Удосконалення соціальної складової державної житлової політики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2863/> Національний інститут стратегічних досліджень
5. Аналітична записка «Щодо запровадження загальнообов'язкової державної накопичувальної системи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/3061/> Національний інститут стратегічних досліджень
6. Богданова Т. І. Механізм державного регулювання оплати праці в Україні: сучасні тенденції та шляхи реформування / Т. І. Богданова, М. С. Кривцова // Вісник соціально-економічних досліджень, 2017, Вип. 2–3, С. 80–91.
7. Буздуган Я. Поняття, принципи, форми фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні [Електронний ресурс] / Я. Буздуган. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/960/>

8. Горемикіна Ю. В. Партнерство держави і суспільства у соціальному обслуговуванні внутрішньо переміщених осіб / Ю. В. Горемикіна // Демографія та соціальна економіка, 2018, № 1 (32), С. 87–99.
9. Іващенко Т. Ю. Оцінка сучасних заходів підтримки сімей з дітьми в Україні / Т. Ю. Іваненко // Демографія та соціальна економіка, 2014, № 2 (22), С. 90–100.
10. Карпенко А. І. Проблеми організації фінансування соціальної сфери в Україні [Електронний ресурс] / А. І. Карпенко. – Режим доступу : <http://intkonf.org/karpenko-ai-problemi-organizatsiyifinansuvannya-sotsialnoyi-sferi-v-ukrayini.html.pdf>.
11. Когатько Ю. Л. Політика подолання територіальних диспропорцій у рівні та якості життя населення: досвід деяких країн / Ю. Л. Когатько // Демографія та соціальна економіка, 2016, № 2 (27), С. 156–168.
12. Кудінова М. М. Проблеми фінансування соціального захисту населення в Україні [Електронний ресурс] / М. М. Кудінова, В. В. Варук // Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, Випуск 4, 2015, С. 460–463 ; [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.global-national.in.ua/archive/4-2015/97.pdf>
13. Либанова Э. М. Демографические сдвиги в контексте социального развития / Э. М. Либанова // Демографія та соціальна економіка, 2014, № 1 (21), С. 9–23.
14. Осіпова Л. В. Фінансове забезпечення соціального захисту населення в Україні: сучасний стан та перспективи [Електронний ресурс] / Л. В. Осіпова, В. Г. Плахтій // Проблеми економіки та політичної економії, 2018, № 1 (6), С. 125–138. – Режим доступу : <http://politeco.nmetau.edu.ua/uk/journal/6>.
15. Пігуль Н. Фінансове забезпечення соціальної сфери в Україні / Н. Пігуль, О. Люта, Бойко А. // Вісник Національного банку України, 2015, Січень. – С. 30–35.
16. Полякова С. В. Бідність населення за споживанням: нові виміри / С. В. Полякова, Т. В. Новосільська // Демографія та соціальна економіка. 2015. № 1 (23), С. 22–31.
17. Реут А. Г. Система державної соціальної допомоги в Україні: сучасні виклики та вплив на бідність // А. Г. Реут // Демографія та соціальна економіка, 2015, № 1 (23), С. 44–54.
18. Черенько Л. М. Нові форми бідності в Україні: основні прояви та оцінка масштабів явища / Л. М. Черенько // Демографія та соціальна економіка, 2015, № 1 (23), С. 11–21.
19. Черенько Л. М. Система соціальної підтримки в Україні: неминучість реформ та оцінка перспектив / Л. М. Черенько // Демографія та соціальна економіка, 2016, № 2 (27), С. 130–142.
20. Шиманська К. В. Регіональні особливості міжнародної міграції в Європі та регіональна міграційна політика / К. В. Шиманська // Вісник соціально-економічних досліджень, 2017, Вип. 2–3, С. 25–35.
21. Шишкін В. С. Бідність населення України за житловими умовами / В. С. Шишкін // Демографія та соціальна економіка, 2016, № 1 (26), С. 51–64.

22. Шликова В. О. Доходи, умови харчування й тривалість життя населення: порівняльний аналіз України та країн ЄС / В. О. Шликова, О. М. Леванда // Демографія та соціальна економіка, 2018, № 1 (32), С. 140–152.

Інформаційні ресурси

1. Державна служба статистики України Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Міністерство соціальної політики України. Офіційний веб-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.msp.gov.ua/main/Pro-ministerstvo.html>
3. Офіційний сайт Полтавської міської ради та виконавчого комітету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada-poltava.gov.ua>
4. Представництво ООН в Україні / Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org.ua/ua/>

ЗМІСТ

	ВСТУП	3
	Програма навчальної дисципліни	4
	Структура навчальної дисципліни	7
Тема 1	Соціальна сфера і соціальна політика	8
	План семінару	8
	Питання для самостійного вивчення	8
	Орієнтовна тематика рефератів	8
	Практичне завдання	8
	Основні терміни і поняття	8
	Словник-довідник до теми 1	9
	Використана та рекомендована література до теми 1	13
Тема 2	Соціальна сфера територіальних громад як об'єкт управління	16
	План семінару	16
	Питання для самостійного вивчення	16
	Орієнтовна тематика рефератів	16
	Основні терміни і поняття	16
	Словник-довідник до теми 2	16
	Використана та рекомендована література до теми 2	20
Тема 3	Показники функціонування соціальної сфери	22
	План семінару	22
	Питання для самостійного вивчення	22
	Орієнтовна тематика рефератів	22
	Основні терміни і поняття	22
	Словник-довідник до теми 3	22
	Використана та рекомендована література до теми 3	28
Тема 4	Організаційно-правові основи управління соціальною сферою територіальної громади	30
	План семінару	30
	Питання для самостійного вивчення	30
	Орієнтовна тематика рефератів	30
	Основні терміни і поняття	30
	Методичні матеріали до теми 4	31
	Використана та рекомендована література до теми 4	36
Тема 5	Управління соціально гострими проблемами населення територіальних громад	37
	План семінару	37
	Питання для самостійного вивчення	37
	Орієнтовна тематика рефератів	37
	Практичне завдання	37

	Основні терміни і поняття	37
	Словник-довідник до теми 5	38
	Використана та рекомендована література до теми 5	44
Тема 6	Управління розвитком соціальної сфери територіальних громад	49
	План семінару	49
	Питання для самостійного вивчення	49
	Орієнтовна тематика рефератів	49
	Практичне завдання	49
	Основні терміни і поняття	49
	Словник-довідник до теми 6	50
	Використана та рекомендована література до теми 6	54
Тема 7	Модернізація управління соціальною сферою територіальних громад	56
	План семінару	56
	Питання для самостійного вивчення	56
	Орієнтовна тематика рефератів	56
	Практичне завдання	56
	Основні терміни і поняття	56
	Словник-довідник до теми 7	57
	Використана та рекомендована література до теми 7	62
	Орієнтовні тестові завдання до курсу «Економіка та управління територіальними громадами»	65
	Питання для підсумкового контролю з курсу «Економіка та управління територіальними громадами»	68
	Рекомендована література	70
	ЗМІСТ	73

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ СФЕРОЮ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД»**

(галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки; спеціальність 051 Економіка;
освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр»)
для студентів денної та заочної форми навчання

Здано до друку 25.10.2018 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний.
Ум.-друк. арк.3,8. Наклад. 50 прим.

Віддруковано в ПНПУ імені В. Г. Короленка
вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36003